
פרק 4. החיים בתנועת בוגרים

כ רק זה יעסוק בחיים בתנועת הבוגרים. בין השאר הוא ינסה לענות על השאלות: מהו בוגר? למה צעירים רוצים לחיות בתנועת בוגרים? מה בדיוק עושים בתנועת בוגרים ועד איזה גיל נשארים לחיות בה?

בפרק זה, כמו בשאר פרקי המחקר, נתייחס לבוגרים של חמש תנועות נוער: הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר, המחנות העולים, בני עקיבא והאיחוד החקלאי. כפי שראינו בפרק הקודם שסקר את ההיסטוריה של הקמת תנועות הבוגרים, יש פער "התפתחותי" בין הנוער העובד והלומד שהחלו בהקמת תנועת הבוגרים שלהם בשנות השמונים של המאה עשרים (דרור, 2008), לבין בני עקיבא שהקימו את תנועת הבוגרים ב־2008 והאיחוד החקלאי שנמצאים בתהליך ההקמה של תנועה זו. אפשר ללמוד רבות על מהי תנועת בוגרים, וכיצד היא ממלאת את הצרכים של חבריה, מתוך השיח עם נציגי תנועות הבוגרים השונות ומתוך השאלות שעולות בעת תהליך הגיבוש לקראת תנועה זו שעוברת תנועת הנוער של האיחוד החקלאי.

מהו בוגר תנועה?

נתחיל מהניסיון להגדיר מהו בוגר. לכאורה בוגר הוא מי שהשלים את תהליך החברות בתנועת הנוער, כפי שמתאר מתניה, לשעבר

ראש תנועת הבוגרים של בני עקיבא: "שאלה קשה [מחייך], באמת שאלה קשה. קודם כול בוגר תנועה קלאסי זה מי שעבר בתנועה את השבטים בגילים הצעירים, אחרי זה היה באחד הצוותים בגיל הבוגר". מוסיף על דבריו יאיר, מזכ"ל בני עקיבא: "בוגר זה סיים, שכבר לא פעיל בתוך מוסדות התנועה והוא עדיין... נכון? זה ההגדרה? בוגר התנועה בבסיס זה עדיין לא השתנה. מי שגמר עד כיתה י"ב יהיה בוגר תנועה. זה לא השתנה".

אם אנחנו משתמשים בהגדרה זו, אז למעשה חלק מחברי תנועות הבוגרים אינם בוגרי תנועות מכיוון שהם עדיין פעילים בתנועות הנוער.

שניהם [מסיים תנועת נוער וחבר בתנועת בוגרים] נקראים בוגרים וזה הפוך, כי (...) בתנועות הבוגרים האחרות הם לא באמת בוגרים, כי בוגר במובן שלי זה לא graduate סיים, בוגר בתנועות הבוגרים האחרות זה פשוט פעיל בתנועה שהוא מבוגר. (יאיר)

דיוק זה בהגדרות נכון מבחינה לשונית ורעיונית. בהתאם לכך וכדי לעזור להבחין בין שני המושגים, במחקר זה ייקראו אלו שהשלימו את חברותם בתנועה בשם – בוגרי תנועת הנוער בעוד מי שחיים בתנועת הבוגרים ייקראו – חברי תנועת בוגרים. חשוב לשים לב שרבים מחברי תנועות הבוגרים אינם מעורבים בפעילות תנועות הנוער, ושמיעוט מחברי תנועות הבוגרים כלל לא היו בתנועת הנוער ולכן אינם בוגרים שלה.

גם טל, מדרור ישראל, מתייחס בדבריו על זהותו של בוגר התנועה לדואליות הזו בין בוגר תנועה וחבר תנועת בוגרים. בדבריו מדגיש טל את ההשפעה של תקופת ההשתתפות בתנועת הנוער על הבחירות המקצועיות הערכיות של מסיימי התנועה, כולל אלו שלא היו בשנת שירות ולכן לא היו בשלבי ההגשמה של התנועה:

אני חושב שיש זהות אבל אני לא חושב שהיא מוחלטת. אני חושב שיש הרבה מאוד חניכים בוגרים של הנוער העובד והלומד שלא הלכו לגרעין עודד או לחוות הכשרה או משהו כזה, והיום נמצאים בכל מיני פוזיציות כאלה ואחרות, ואנחנו פוגשים אותם והם זוכרים את החניכות שלהם בנוער העובד. חלקם הלכו לאפיקים כאלה ואחרים ש[הם] רואים בזה שליחות. אני לא יודע אם הייתי קורא לזה בדיוק הגשמה, אבל אין לי ספק שיש פה תו היכר של איזה שהוא חינוך שבין השאר הוא גם הנוער העובד. אגב רואים את זה לא רק על הציבור היהודי, אפשר לראות את זה גם על הציבור הערבי, (...), ללכת להיות מורה, ללכת להיות עובד סוציאלי. אני לא רוצה, ממש לא רוצה להיות יהיר ולזקוף את זה רק לנוער העובד, אני לא חושב ככה, אבל אני רוצה להאמין שזה גם חלק מזה. (טל)

לפי התפיסה של תנועות הנוער ותנועות הבוגרים, שנת השירות והגיוס המשותף לגרעיני נח"ל הם חלק מתהליך ההגשמה. אך חשובה ההבחנה בין ההגשמה של בוגרי תנועות הנוער במסגרת שנת השירות והשירות הצבאי בגרעיני הנח"ל לבין החברות בתנועות הבוגרים. כפי שאומר נמרוד, מקבוצות הבחירה: "כשאנחנו אומרים תנועת בוגרים, אולי צריך רגע רק ליישר קו על המושגים, אנחנו מדברים על חבר'ה שהם אחרי השחרור מהצבא".

בכל תנועות הבוגרים שהשתתפו במחקר החברות מתחילה אך ורק אחרי השחרור מהצבא, כאשר בוגר תנועת הנוער בוחר להצטרף לתנועת הבוגרים.

זהות חבר תנועת הבוגרים מושפעת רבות מהיותו בוגר של תנועת הנוער.

החברות בתנועה, לפני שהיא דבר פורמלי היא עניין זהותי או בלתי פורמלי. כלומר שמישהו מנערך שהוא לא פעיל בתנועת

הנוער כבר עשר שנים, הוא עדיין חש את היותו חלק ממחנות העולים, מחובר לערכי מחנות העולים, רוצה לחיות על פי הגישה השיתופית והחברתית והציונית של המחנות העולים, קשור באיזה שהוא אופן למה יחליטו חניכי שכבה י' ביחס למה הוא ייעוד תנועת הנוער. עכשיו זה לא בהכרח אומר שיש לו קול בהצבעה של שכבה י', בטח אם הוא לא פעיל בתנועת הנוער, אבל הם קשורים אחד לשני מעבר לחלוקה שלהם לשני גופים פורמליים שונים, או שני גופים בלתי פורמליים שונים. (הדס)

להיות חבר בתנועת בוגרים משמעו להיות שותף רעיוני לערכים ולעשייה של תנועת הנוער, בלי קשר למעורבות בה. משתמע אם כך שלתהליך החינוכי הערכי שחוה החניך בתנועת הנוער יש חשיבות רבה בזוהו של חבר תנועת הבוגרים. אם נחזור לשאלתנו "מהו בוגר?" נוכל לסכם שהבוגר שלנו הוא מבוגר שהשלים את חניכותו בתנועת הנוער, כולל פרקי ההגשמה בשנת השירות ובגרעין הנח"ל, ובחר להיות בתנועת בוגרים, בהתאם לערכי תנועת הנוער ולייעודה.

בתהליך הדדי, דמותו של בוגר תנועת הנוער מעוצבת גם על פי דמותה וייעודה של תנועת הבוגרים.

תנועת בוגרים הייתה חלק מהפלטפורמות שראינו שנכונות לנו כתנועה. הניסיון להקים אותה פגש אותנו מאוד בחינוך שלנו פנימה, בשיח הפנימי בתנועת הנוער. כי אם אתה רוצה בסופו של דבר לייצר שיחה עם הגרעין נח"ל על "תגיעו לתנועת בוגרים והולכים להקים אחת שתיים שלוש ארבע", אז חייבים לערוך שיחה על חיים משותפים, על מה המעשה החינוכי הנכון במדינה. זה מעבר לשיחה שאתה מייצר עם חניכי י' על מעורבות חברתית או על עשייה קהילתית. זו שיחה שהיא ברמה אחרת לגמרי. השיחות הפנימיות האלו משפיעות על כל אחד מהשלבים

בתנועת הנוער. אם זה עכשיו שיחה על שנת שירות, אז מה זה גיוס משמעותי? יש סטיגמות מאוד ברורות על ללכת רק ליחידה הכי קרבית וזה הדבר הכי חשוב, כאילו רגע להבין שיש גם שירות משמעותי בתפקידים שונים, שיש לזה ערכים שהם חשובים לא פחות. השיחה על מה זה הגשמה בתנועה ובכלל הייתה נושא קבוע בפגישות. בכל אחד מהשלבים של התנועה. כחלק מהחשיבה הפנימית הזו גם יצרנו מסמך מכונן בתנועה, שמגדיר את מאפייני דמות הבוגר מבחינתנו. מסמך כזה שמגדיר מה זה אומר עכשיו תהליך התחנכות משמעותי ומה היינו רוצים שהבוגרים שלנו ייצאו או יהיו. (רון, האיחוד החקלאי)

בהתאם לתפיסות העולם השונות של תנועות הנוער, קיים הבדל ברצף ההגשמה בין תנועות הבוגרים. חלק מהתנועות מציעות לחברייהן מסלול הגשמה שמאפשר רצף גילי מלא, ואחרות מציעות חזרה לתנועה בגיל מאוחר יותר. בכל התנועות בוגר התנועה שבוחר להצטרף לתנועת הבוגרים בוחר לשנות את מסלול חייו, מהמסלול בו הולכים רוב בני גילו מהמגזר אליו הוא שייך אל מסלול ייחודי ומאתגר המציע סיפוק, משמעות רבה והגשמה של החזון הערכי לאורו חונך בתנועת הנוער.

מסלול הגשמה, רצף גילי ופער כרונולוגי

כפי שהוצג בפרק שתיאר את ההיסטוריה של תנועות הבוגרים, לתנועות הכחולות יש מסורת ארוכה של שמירה על מסלול ברור ורצף גילי בהשתייכות לתנועה. ראשיתה של ההגשמה של תנועות הנוער החלוציות והציוניות הייתה בהקמה או בהצטרפות להתיישבות העובדת בקיבוצים ובמושבים וחיזוק גבולות הארץ. הגשמה מסוג זה היוותה בחירה לחיים. חברי התנועה הגיעו לקיבוץ או למושב עם קבוצת בני גילם וחלקם בחרו להגשים על ידי המשך חייהם

באותו יישוב. ההשתייכות לתנועת הנוער של מי שבחרו להגשים כך הייתה השתייכות לתנועת חיים, מכיוון שברמה העקרונית דרכם בהמשך חייהם הייתה סלולה. ההגשמה בקיבוצים, במיוחד בתנועת השומר הצעיר, קבעה רצף בין-דורי. לפי האידיאל, הפרט מצטרף לתנועת הנוער בכיתה ד', ממשיך עד סיום י"ב בפעילות בתנועת הנוער, מתגייס לגרעין נח"ל עם חבריו לתנועה, יחד איתם מגיע לקיבוץ ושם מתחתן ומגדל את ילדיו, שבתורם גם הם ילכו לתנועה.

אולם ההגשמה החדשה מאפשרת הגשמה קצרה יותר שאינה דורשת התחייבות ל"תנועת חיים", מתאימה יותר לשינויים הסוציולוגיים של הארכת גיל ההתבגרות והגיוון המקצועי שמאפיינים את המאה ה-21 ובהם נדון בהמשך. במסגרת ההגשמה החדשה ניתן להגשים במגוון מסלולים, בהם הליכה לשנת שירות ולגרעין נח"ל של התנועה או הצטרפות לתנועת הבוגרים לאחר שנת שירות, שירות לאומי או שירות משמעותי אחר בצה"ל, זאת מבלי להתחייב לכל התהליך (דרור, 2008).

חשוב להדגיש שבנוער העובד והלומד החניכים בשכבות הגבוהות של תנועת הנוער, שנת שירות וגרעין נח"ל, לא נחשבים כחברים בתנועת הבוגרים. רק מי שכבר השתחרר מצה"ל ובחר להמשיך לחיות ולפעול במסגרת תנועת הבוגרים נחשב ככזה.

חוות הכשרה היא לא תנועת בוגרים. אנחנו לא מתייחסים לזה באותו אופן. זה יכול להישמע כאילו יש פה בלבול ורציתי רגע להגיד את זה. כי חוות ההכשרה היא חלק אינטגרלי בתוך הנוער העובד והלומד, ובמובן הזה זאת ממש מטרה שקומונר יגיע לקן וחניכים יראו אותו. מעבר לזה שהוא גם מפעיל את הקן, הוא גם הדמות הכי בכירה בקן, והשיח על תנועת הבוגרים הוא בהמשך הדרך או די רחוק אחרי זה, עוד כמה גלגולים. (טל מדרור ישראל)

התנועות הכחולות

בחלק מהתנועות, כגון במחנות העולים, מזה כמה שנים היציאה לשנת השירות מותנית בחתימה על הצטרפות לגרעין נח"ל. כלומר ברמת העיקרון אי אפשר להגשים בשנת השירות בלבד, למרות שבפועל אפשר לעזוב את הגרעין בסוף שנת השירות. כך תנועות הבוגרים הכחולות מציעות מעין "מסלול חליפי" למסלול הרגיל של החברה הישראלית שכולל שחרור מצה"ל, טיול לחו"ל, הליכה ללימודים, נישואין ועבודה קבועה. תנועת הנוער מציעה תהליך חינוכי מסודר ואופני הגשמה המותאמים לגיל החניכים, מכיתה ד' ועד היציאה האפשרית לשנת השירות או למסלול הנח"ל. החניך בוחר בכל שלב האם להמשיך, בהתאם הבחירה של בוגרי תנועת הנוער להצטרף לתנועת הבוגרים היא בחירה להמשיך את תהליך ההתחנכות וההגשמה גם בחייהם הבוגרים.

אני חושב שכשמסתכלים רגע על המספרים אז רואים את החניכים נכנסים לסוג של התנסות כזאת, וכל אחד הולך מתי שהוא רוצה. בין מי שימשיך לחוות הכשרה, בין מי שימשיך לנח"ל, בין מי שאח"כ היה שנה או שנתיים בתנועת הבוגרים (...) אנחנו מאוד מאוד רוצים שתהיה שנת שירות כדי שבני הנוער יחוו שנת שירות משמעותית או חוות הכשרה. (ברק, דרור ישראל)

גל, מתנועת הבוגרים של השומר הצעיר, מתארת את המסלול שהיא עשתה בין החניכות בתנועת הנוער לחברות בתנועת הבוגרים: "גדלתי בכפר סבא, הייתי חניכה בקן כפר סבא, יצאתי לשנת שירות, ואח"כ הייתי בגרעין נח"ל ואח"כ המשכתי בגרעין וכזה. ועכשיו אני מרכזת את אזור השרון בתנועת נוער". גל גרה בקבוצה בשם "אחוות הפועלים" ברמת גן. בקומונה חיה קבוצה של חברי תנועה שמורכבת משתי שכבות גיל שונות, שבחרו לחיות יחד. המסלול שעברה גל הוא דוגמה לתהליך התחנכות להגשמה שבנו התנועות הכחולות, המותאם לאוכלוסיית החניכים שלהן ולמהלך

חייהם והתבגרותם, התיכון והצבא. כפי שניתן לקרוא, מסלול זה מבוסס במידה רבה על רצף גילי והתנסות באורח חיים של שותפות כלכלית. תנועת בני עקיבא פיתחה מסלול הגשמה שמתאים למסלול החינוכי הדתי של אוכלוסיית החניכים שלהם ולתפיסת העולם הקפיטליסטית יותר של התנועה, המאפשרת הגשמה קהילתית ללא שיתוף כלכלי וללא חיים בדירות משותפות וקומונות.

בני עקיבא

בתנועת בני עקיבא, לאחר השירות הצבאי או השירות הלאומי חלק מהחניכים בוחרים להצטרף לתנועת הבוגרים דרך כפרי הסטודנטים או גרעיני המשפחות. מובילי התנועה מודעים לכך שהתוכן החינוכי-ערכי במגוון מוסדות הציונית הדתית חשוב להתפתחותם של החניכים, תואם את ערכי התנועה ולכן אינם חוששים מפסק זמן זה בפעילות התנועתית.

מה שקורה בשנים האלה הוא בעינינו אפילו חלק מההסללה. זאת אומרת אם בני עקיבא זה תורה ועבודה, אני שמח שמישהו הולך ללמוד שנה שנתיים, אני רוצה שהוא יעשה את זה. (...) זאת אומרת יש הסללה, ההסללה לא קורית ע"י זה שבני עקיבא לוקחת אותו ביד ומעבירה אותו ממקום למקום. היא תפגוש אותו אחרי זה, אבל אתה שואל אותי אם יש לו פער בלתי נתפס בין המכינה שבה הוא למד לבין כפר הסטודנטים? התשובה היא לא. ולכן זה הסללה. בעיני זו הסללה מספיק טובה. (...) בחור ובחורה גם ברמת הפרקטיקה, אם אני רוצה להיות מנצח ואני יודע שבסוף הרבה אנשים רוצים להיות חלק ולחיות חיים של הגשמה, החיים האידיאליסטיים שהם התחנכו עליהם, אבל יש מסננת של איקס שנים שהם לא נמצאים בתוך התנועה. יש להם ישיבות, יש להם מכינות, יש לבנות מדרשות, יש להם כל מיני גוונים של שירות לאומי שאף פעם אני לא אוכל לתת את המגוון הזה בתוך התנועה. כשאמרו לי בוא תקים מכינה,

אמרתי לא צריך שאני אקים מכינה. יש מכינות, מה אני אריב עם כל הרבנים של כל המכינות? לא. כולם בני עקיבא תיאורטית, אבל אף אחד. כולם ואף אחד בני עקיבא, בוא נגיד את זה ככה. (מתניה)

לאחר פרק הזמן מחוץ למסגרת התנועתית, בעת שפונים הצעירים למסגרות ההשכלה הגבוהה הכלליות של המדינה, חוזרת החשיבות של תנועת הבוגרים בהצעת מסגרות חיים של הגשמה ערכית. מכיוון שהמסלול בין תנועת הנוער לתנועת הבוגרים אינו ישיר יש צורך להציג את רעיון תנועת הבוגרים לחניכים שסיימו את התנועה. למרות חששות ראשוניים של מובילי התנועה, הם גילו שהחניכים הבוגרים מחפשים ומעוניינים לקחת חלק במסגרת חברתית שפועלת לפי ערכי תנועת הנוער. החשיפה נעשית דרך דף הפייסבוק של תנועת הבוגרים של בני עקיבא, אשר לו מעל 5,000 עוקבים, וכן מפה לאוזן בין צעירים מהמגזר הציוני-דתי שמחפשים להשתייך לקהילה בעת לימודיהם. בשנים האחרונות החלו מובילי תנועת הבוגרים להציג את התנועה גם בפני הקומונריות בשירות הלאומי ובאירועים רבי משתתפים של תנועת הנוער.

להכניס את תנועת הבוגרים בהתחלה זה היה לא פשוט, זאת אומרת עשר דקות, רבע שעה, אחרי זה לקחנו את עונג שבת, (...) אנחנו נפגשנו עם קומונריות בסוף התפקיד שלהן. הן הרי מסיימות את התפקיד, לאן הן הולכות? אתן הולכות ללמוד באקדמיה? יש לנו שבעה שמונה כפרי סטודנטים באזור שלך, תבואו להיות חלק מזה. (...) כן לנסות להביא אותן לקראת סיום התפקיד שלהן להבנה שיש להן מה להמשיך בזה. (...) אנחנו רוצים מאוד להגיע לכל הבוגרים שלנו. יש לנו עכשו את האירוע של הושענה רבה, (...) לבני עקיבא יש רשימות תפוצה בלי סוף, לקרוא להם לבוא לאירוע הזה ולדבר ולעמוד שם עם חולצת תנועה ולהגיד חבר'ה, זה שלכם. (מתניה)

תנועת בני עקיבא מפעילה שני מסלולים לבוגריה – כפרי סטודנטים וגרעין משפחות. שני המסלולים פועלים במקביל ומיועדים לשכבות גיל שונות. סטודנטים המעוניינים בכך יכולים להתקבל לכפרי הסטודנטים. מסלול גרעיני המשפחות הוקם לפני מסלול כפרי הסטודנטים ולכן בשלב זה רוב גרעיני המשפחות מורכבים מחברים שהגיעו לתנועת הבוגרים לאחר שכבר הקימו משפחה, סיימו לימודים ורכשו מקצוע. אולם צפוי שבהמשך חלק מחברי תנועת הבוגרים מכפרי הסטודנטים יבחרו להמשיך למסלול גרעיני המשפחות. כבר עכשיו חלק מהזוגות שהכירו בכפרי הסטודנטים בוחרים לבנות גרעין משפחות ליד כפר הסטודנטים, או לעבור לגור בגרעין שכזה במקום אחר בארץ.

תמיד היו מסגרות הגשמה בתנועה לי"ב או שינשינים או שירות לאומי או נח"ל, אבל לגילים האלה של 17 עד 23. ופה זה בעצם מסגרות הגשמה כבר ממש לחיים בוגרים. בין אם זה סטודנטים ובין אם משפחות, שזה אפילו שלב עוד יותר בוגר. (...) בעצם התחלנו עם תנועה של גרעיני משפחות, והסיבה שהתחלנו להתמקד גם בסטודנטים, זה בגלל שהבנו שהפער בין הרגע שהוא מסיים את תנועת הנוער והרגע שאנחנו קוראים לו לגרעין משפחות הוא גדול מדי, ומאוד קשה לנו לגייס אותם. אמרנו בוא נתפוס אותם בשלב יותר מוקדם ונעבוד כבר עם הסטודנטים. מתוך באמת מחשבה שמישהו שהיה בכפר סטודנטים, או שאם הכפר יצליח ופשוט יישאר שם והבוגרים שלו הם בעצם יהפכו להיות גרעין משפחות. מישהו שקיבל את השיח הזה של הגשמה, של חיים משמעותיים ושל לפעול בתוך השכונות והערים, וירצה גם להצטרף אחרי זה כשהוא יתחתן ויקים משפחה, לאיזה שהוא גרעין משפחות, גם אם זה במקום אחר. (...) ברוך השם כל שנה יוצאים לנו איזה שניים שלושה זוגות מהסמינר [משותף לכל כפרי הסטודנטים] הזה שמתחתנים. (עמוס)

עד כה ראינו שני מסלולי הגשמה. אחד חילוני המבוסס על שותפות כלכלית והשני המותאם לחינוך הדתי ולאורח חיים אינדיבידואלי וקפיטליסטי יותר. כחלק מתהליך הבנייה של תנועת הבוגרים שלה וממסלול ההגשמה החדשה, תנועת הנוער האיחוד החקלאי מציעה לחניכיה שנת שירות ושירות משותף בגרעין נח"ל.

האיחוד החקלאי

אחד הצעדים הראשונים שעשתה תנועת הנוער האיחוד החקלאי בדרכה להקמת תנועת הבוגרים, הוא הקמת גרעין נח"ל. מסלול הנח"ל מאפשר לחניכי התנועות התגייסות משותפת לשירות הצבאי כדרך להמשיך את הפעילות המשמעותית בתנועת הנוער. זהו צעד נוסף בבחירה של החניך בוגר התנועה להתעמק בהגשמה ערכית יחד עם חבריו מהתנועה. השירות בנח"ל מהווה פרק חינוכי משמעותי ביותר בהתבגרות של החניך כאשר הוא נעשה בתוך מסגרת תנועתית ולא רק צה"לית.

במהלך השירות בנח"ל, חניכי התנועה פוגשים בצורה מובנית ובתהליך ערכי משמעותי היבטים סוציו-דמוגרפיים של מדינת ישראל שלא נחשפו להם קודם.

אנחנו תנועה שעובדת רק בהתיישבות, כסניפים, וגרעיני הנח"ל מראש הם היו, נקרא לזה, במרחב העירוני. בערים או במקומות שהם סוציו-אקונומי ודמוגרפי יותר מורכבים ממה שהחברה שלנו מכירים, מעבר רק לחלום ופנטזיה להקמת תנועות בוגרים, זה באמת נתן גם עוד רובד ועוד היבטים חינוכיים מאוד חשובים, גרעיני הנח"ל. (רון)

רק חלק מחניכי תנועות הנוער בוחרים להמשיך יחד לשירות צבאי משותף במסגרת תנועתית. במהלך פרק המשימה בנח"ל, חניכים אלו חיים בקבוצה ועוסקים בהגשמת ערכי התנועה וכך נוצרת

להם הזדמנות להתנסות בחיים הדומים לחיי חברי תנועות הבוגרים ולהבין את המשמעויות הכרוכות בכך.

כרגע כתנועה אנחנו מתמקדים בלייצר מסלולים של גרעיני הנח"ל בצורה טובה, ואנחנו מאמינים שככל שנייצר לזה מסלול וותק ויהיו יותר ויותר בוגרים, אז ביחד עם בוגרים שאנחנו יודעים עכשיו שמסיימים, כי הם כבר פונים אלינו, אז מתחילות להתעצב קבוצות. אנחנו מנסים לתת לזה את הגב מהמקום הזה. (...) אני חושב שכמו שאמרתי קודם לתנועת נוער יש ערך בפני עצמו, אז גם למעשה החינוכי שהם עושים בנח"ל יש ערך בפני עצמו, ועם השנים זה יבשיל להיות תנועת בוגרים שצריכה להיות עבור תנועת הנוער של האיחוד החקלאי. (רון)

תקופת השירות בנח"ל מעודדת חלק מהחניכים הבוגרים לחזור לפעילות בתנועת הנוער, לקחת אחריות ולמלא בה תפקידים שונים.

מאוד ברור לי מה החשיבות של גרעין נח"ל, (...) אנשים שגדלו בגרעיני נח"ל עוד לא בתפקידים כאלה בכירים בתנועה. הם בשנים האחרונות נכנסו להיות, נקרא לזה בתפקידים, רכזי נוער או דרג ביניים. הם עוד לא מנהלי מחלקות או מזכ"לים. אין לי ספק שכאשר זה יקרה, זה גם ייתן את ה'בוסט' הבא [לכיוון הקמת תנועת הבוגרים]. (רון)

תת-פרק זה הציג לנו את המסלולים השונים של תנועות הבוגרים הקיימות. תנועת הנוער האיחוד החקלאי יכולה לשאוב מדוגמאות אלו, בהתאם לצורך גם לשלב ביניהן ולעצב מסלול הגשמה המתאים לתפיסת העולם הערכית של חניכיה. אולם מהן הסיבות שגורמות לצעירים לבחור במסלול חיים זה על פני חלופות אחרות שעומדות בפניהם?

ההנעה לחיים בתנועת הבוגרים

הארכת גיל ההתבגרות – תופעה חדשה של צעירים שמחפשים

משמעות

במחקרו על היווצרות קבוצות חדשות בתנועות הבוגרים, מצא אברהמי (2008) שלהארכת גיל ההתבגרות מקום מרכזי באפשרות של צעירים לבחור בצורת החיים הזו. הוא מכנה תופעה זו "העלומים המתמשכים – המורטוריום התפקידי" – השלב בין תקופת הנעורים שאינה מצריכה התחייבויות ארוכות טווח, לתקופת הבגרות שמצריכה התחייבויות שכאלו. תקופת העלומים המתמשכים מתחילה בסוף גיל ההתבגרות ונמשכת בימינו עד לסוף שנות העשרים ואפילו לתוך שנות השלושים המוקדמות. תקופת זו מאפשרת לצעירים לחפש את מקומם ותפקידם בחברה על ידי שלל התנסויות בנורמות חברתיות שונות ומעברים בין אורחות חיים. חברי תנועות הבוגרים מזהים את הקשר בין תופעה זו לבין פריחת התנועות.

גם יש משהו... אנחנו רואים את זה (...) בארץ, שנוצר מין דור שלם כזה של צעירים והוקמו מרכזי צעירים בכל הארץ וכו', זה כבר בשנות האלפיים, אבל יש משהו בתהליך של תנועות הבוגרים שקצת מזהה את זה, שפתאום נוצר שלב חדש סוציולוגי בחברה הישראלית של צעירים. הם עכשיו בגיל עשרים עד שלושים, הם לא בדיוק יקבלו החלטות עכשיו לארבעים שנה הקרובות. שוק העבודה לא נראה אותו דבר. אפילו אנחנו רק בדיעבד ידענו להגיד שזה נותן מענה יפה לתופעה הזאת החדשה של הצעירים. (טל, דרור ישראל)

אברהמי (2008) מונה ארבעה מניעים מרכזיים להצטרפות לתנועות הבוגרים: אורח החיים בתנועה, מילוי הצרכים של האינדיבידואל, הפן החברתי והפן המשימתי – המעורבות וההשפעה על החברה

בישראל שמאפשרת החברות בתנועת הבוגרים. לעיתים ארבעה מניעים אלו חופפים זה לזה בצורה חלקית. בממצאי מחקרו מסביר אברהמי, שעל אף הסתירה הפנימית גם האינדיבידואליזם ששולט בתפיסת העולם המערבית והישראלית בעשורים האחרונים הוא אחת הסיבות להצטרפות צעירים לקבוצות כאלו. האינדיבידואליזם של בני העלומים המצטרפים לתנועות הבוגרים אינו אגוצנטרי – נהנתני, אלא זולתני – אלטרואיסטי, מכוון לעזרה לזולת. אינדיבידואליזם זה מתבטא מצד אחד כרצון לשנות ולתקן את העולם ואת החברה ומצד שני כהזדמנות לביטוי עצמי אותנטי ומלא בקרב קבוצה שמקבלת ותומכת בפרט. החיים בקבוצה או בקהילה בתנועת הבוגרים מספקים צרכים אלו. חיי הקבוצה והקהילה מהווים אלטרנטיבה אידאולוגית ומעשית להסללה הישראלית הרגילה, וממלאים בו זמנית אחרי הצרכים החברתיים, הרגשיים והערכיים של החבר. החברות בתנועת הבוגרים מספקת לחברים בה הגשמה אישית ומשמעות לחיים לצד עצמאות במחשבה ובפעולה, שמתקבלות מהצורך לבחור שוב ושוב להיות חלק מהתנועה, ולגבש את אורח החיים ואת העשייה הנכונה לכל קבוצה.

מובילי תנועת הבוגרים של בני עקיבא זיהו את הפשלות של אוכלוסיית בוגריהם להיענות לקריאה זו להגשמה בצורה שעונה על הצורך של בוגרי התנועה בחיפוש אורח חיים משמעותי וערכי בתקופת חיים זו.

משהו קטן, שהוא בעיני מאוד חשוב. אם אנחנו היום מזיזים את גיל ההתבגרות, בסדר? מגיל 16, 17 לגיל 23, 24, 25 או למעלה מזה, 30 היום כבר, אז שם אנחנו רוצים להיות. זה בדיוק גיל ההתבגרות של ההבנה מי אני ומה אני, גם במובן הרוחני, גם במובן הערכי והמשימתי, זה מקום שבו אנחנו רוצים להיות. (מתניה)

הפן החברתי – "לא סיימנו לרצות לשנות את העולם יחד"
בתקופת הנעורים, אל תהליך החיפוש העצמי מתלווה צורך חזק מאוד בשהייה בחברת השווים, בני אותו הגיל. צורך זה בא אל סיפוקו דרך תנועת הנוער, ובהמשך דרך תנועת הבוגרים. לפן החברתי חשיבות מרכזית בבחירה של הצעירים לחיות יחד בתנועת בוגרים (אברהמי, 2008). החברות בתנועת הבוגרים מאפשרת להם להימצא במגע קבוע ויומיומי עם חבריהם, לחיות איתם יחד באותה דירה או בדירות סמוכות ולמלא איתם יחד משימות חברתיות וערכיות בחברה הישראלית. הבחירה של הצעירים בחיים בתנועת הבוגרים משמעה בחירה מכוונת בחיים בקהילה המורכבת מבני גילם המחזיקים בתפיסת עולם דומה לשלהם ובה פעילויות תרבות המתאימות לתפיסת עולם זו, ובנוסף התנסות והתמודדות עם אתגר החיים המשותפים עם חברים קרובים המחזיקים בתפיסת עולם מעט שונה ומגיעים מרקע שונה.

מלבד הפן החברתי עצמו, ברוב תנועות הבוגרים החיים בקבוצה הינם גם בעלי חשיבות מרכזית בניסיון תיקון העולם ותיקון האדם של חברי התנועה (האס, 2009). הקבוצה או הקהילה מאפשרות לחברי התנועה ליצור "עולם מתוקן" קטן, בו היחסים הבין-אישיים מבטאים את הערכים בהם מאמינה התנועה, כגון יחסי זיקת אני-אתה, שיחה ועוד. תפיסת עולם זו, שרואה בחיים בקהילה מקור לתיקון, נובעת מערכים יהודיים וציוניים והינה משמעותית הן בתנועות הבוגרים הכחולות והן בתנועת בני עקיבא.

דרור ישראל

זה היה דבר שהצליח לאפשר את ההמשך הזה, את ההמשך של חבורות מכל התנועות אגב, היסטורית גם מכל התנועות, וגם ספציפית אצלנו, להמשיך רגע לא להתפזר ולהגיד "וואלה חבר'ה, לא סיימנו לרצות לשנות את העולם ביחד". (...) ולדעתי זאת גם

הסיבה שאנשים נמשכים לדבר הזה. אנשים לא נמשכים לסיפור הזה של תנועת הבוגרים והגשמה רק כי זה איזה אידאולוגיה גדולה או משהו כזה. בסוף אנשים, הם הולכים למקום א' שהחברים שלהם איתם, הם רוצים להמשיך להיות איתם, וב' שמעניין אותם, שמאתגר אותם, שיש שם משהו שאני חושב שזה אולי, אני אקרא לזה הסוד במירכאות של הסיפור של ההגשמה, יש שם משהו שהוא לא מתמצה רק במילים הגדולות, הוא משהו מאוד ארצי לדעתי. (טל)

ללא תלות בהיבטים של השותפות הכלכלית, בכל התנועות הפן החברתי מקבל חשיבות מרכזית בבחירתם של החברים לחיות בתנועת הבוגרים.

רציתי להגיד שזה נשמע קצת קלישאה, אבל אני חושבת שבסופו של דבר בן אדם איפה שהוא לא מאושר אז הוא לא נמצא, ולדעתי גם זו מטרה מאוד מאוד חשובה בתוך כל העולם הזה של ההתחנכות שלי בקן, וגם היום בגיל 31, על מה עושה לי טוב. זה הרבה מאוד דברים, אבל אנשים גם נשארים כי טוב להם או עוזבים כי לא טוב להם, וזה גם בסדר. לדעתי זה דבר חשוב בתוך העניין הזה של [המעבר] מתנועת הנוער לתנועת הבוגרים. (הדר)

הפן החברתי שמבטיחה החברות בקהילה כזו מאפשר לחברי תנועת הבוגרים להתמודד עם הקשיים החברתיים והיומיומיים הנובעים מבחירתם להתיישב ולפעול בפריפריה החברתית והגאוגרפית של ישראל.

בני עקיבא

שעת מבחן נוספת שלנו, מבחינתנו, מבחינת העבודה השוטפת, זה עד כמה הם מחוברים לשכונה ברמה שהם יישארו שם. הם

מתחתנים הרי אצלנו יחסית יותר מוקדם, והשאלה אם זוג צעיר, או שהכיר בכפר או שהכיר מחוץ לכפר, בוחר לגור שם. זה למשל קרן שחף הכניסה לנו את הנתון הזה בזמנו, כמה קנו דירות, זה עצבן אותנו. אבל הוא שאל אותנו, האם מישהו קנה פה דירה כבר? וזה היה נכון. זה היה נכון ברמה הזאת של בעצם האם החיבור הוא כזה חזק. (מתניה)

חיי הקהילה והחיבור בין כפרי הסטודנטים וגרעיני המשפחות מצליחים לייצר קהילות יציבות ומתפתחות של תנועת הבוגרים של בני עקיבא בשכונות בהן הם מתגוררים. כך לדוגמה גרעין המשפחות בלוד כבר מונה מעל 70 משפחות (מתוך סרטון בדף הפייסבוק של תנועת הבוגרים של בני עקיבא).

כמו בתנועות הכחולות, גם מובילי תנועת הבוגרים של בני עקיבא מודעים לחשיבות העצומה של הפן החברתי ובונים את הפעילויות של התנועה כדי ליצור ולמסד את המסגרת החברתית.

אני רוצה שבחור או בחורה שהולכים לאוניברסיטה יבדקו את כפרי הסטודנטים שמסביבם ויחליטו את המיקום שלהם לפי [זה]. בנות היום הולכות לאשקלון, למכללה באשקלון, לעבודה סוציאלית, להכול, הן קודם כול מבררות אם יש עוד מקום בכפר. כדי שיהיה להן את הקהילה שלהן, כדי שיהיה להן את החבורה, את המשימתיות, הן מחפשות את זה. זאת אומרת היום אנחנו פותחים עוד דירות ועוד דירות באשקלון בגלל שיש שם ביקוש מאוד גדול. (יאיר)

מכיוון שבתנועת הבוגרים של בני עקיבא אין מסלול רציף מתנועת הנוער אל תנועת הבוגרים, אין רצף שמאפשר לקבוצה החברתית של הבוגרים להתפתח בצורה טבעית, רכזי התנועה מייצרים את השלבים הראשונים של הפן החברתי והקהילתי של תנועת הבוגרים.

יש גם את ההווי הפנימי של הכפר. לפחות פעם אחת ישיבת כפר שכוללת גם ארוחה, וגם הווי חברתי, אבל גם ישיבה של תכנון פעילויות או של למידה או של מהות. שבתות שהם עושים ביחד, הרבה ימי גיבוש שאנחנו עושים. (עמוס)

האיחוד החקלאי

בתנועת האיחוד החקלאי, שנמצאת בשלבי גיבוש של תנועת הבוגרים, הפן החברתי מתבטא במפגשים קבועים של הבוגרים. אלה מפגשים שהבוגרים מייצרים לעצמם, כדברי רון: "יש להם מפגשים גם ארציים וגם [אזוריים] גם בירושלים וגם בתל אביב, (...) מפגשים קבועים".

רוב הקבוצות והקהילות של תנועות הבוגרים נוצרות לאחר הצבא או בתקופת הלימודים הגבוהים, תקופת "גיל ההתבגרות המאוחר". למרות שההגשמה החדשה מאפשרת תקופה קצרה יחסית של הגשמה, חזון של תנועות הבוגרים הוא להיות "תנועות חיים" שמטרתן להוות בית לבוגרים למשך שנים ארוכות. בהתאם לכך תנועות הבוגרים צריכות ליצור מסגרות גמישות המתאימות גם לזוגות צעירים שנישאים, להורים לילדים ולבעלי מקצוע שמתמחים במקצועם.

תנועה של הבוגרים

כל תנועות הבוגרים מעוצבות על ידי הבוגרים החברים בהן. כפי שתואר בפרק שעסק בהיסטוריה שלהן, תנועות הבוגרים הכחולות צמחו בצורה אורגנית מתוך רצון של חניכי תנועת הנוער להמשיך בפעילות, כך שעצם קיום התנועות מותנה ברצון חבריהן. בתנועות הכחולות, התנועה גדלה ומתעצבת בהתאם לזהות החברים בה. ייתכן שהשייכות של תנועת הבוגרים לבוגרים עצמם נתפסת כמובנת מאליה בעיני הבוגרים, ולכן נושא זה לא עלה כמעט בקבוצות המיקוד והראיונות, כך שהציטוטים מעטים.

דרור ישראל

יש לה [לדרור ישראל] צמיחה מאוד מאוד אורגנית מתוך הפעילות של הנוער העובד. הנוער העובד והלומד הצמיחה מדריכים וחניכים שביקשו להישאר בסביבה, שלא רצו שהדבר הזה יסתיים. אני יודע על עצמי שככה אני הגעתי לזה. (טל)

הרצף הערכי והרצף הכרונולוגי בתנועות הכחולות ממלאים תפקיד משמעותי במעבר בין תנועת הנוער לתנועת הבוגרים, בעיצוב דמותו של הבוגר ובעיצובה של תנועת הבוגרים. הבוגרים בוחרים לעצב את תנועת הבוגרים כדי שתשמר ותמשיך את מה שאהבו והעריכו בתנועת הנוער.

אני חושבת שזה גם לא רק העניין של לשנות את העולם, אני חושבת שיש הרבה ערכים שאנחנו גדלנו עליהם בתנועה, נגיד קבוצה או העניין הזה של... הרבה בלתי פורמליות [בהקשר החינוכי], למה זה צריך להיגמר? למה שלא אביא אל החיים הבוגרים שלי יותר קודים מהדרך בה התחנכתי בתנועת הנוער? באופן אישי אני חושבת שחלק מאוד חשוב מהחיים שלי היום, מקבלות המשמעות של קבוצה וקבלת החלטות. כל העניין הזה של לשנות את העולם, אז זה דבר מאוד חשוב בתוך זה, אני חושבת שיש עוד הרבה מאוד דברים שצומחים בקנים ובסניפים שלנו שהם חלק ממי שאנחנו אח"כ גם בחיים הבוגרים. (הדר)

בני עקיבא

בתנועת בני עקיבא הנתק הכרונולוגי מתנועת הנוער דורש ממובילי התנועה לעסוק רבות בעיצוב יעדי ההגשמה ובהתאמתם לאוכלוסיית היעד של תנועת הבוגרים ולמתרחש בארץ. הפעילות בתנועת הבוגרים של בני עקיבא מתחילה ביצירת קהילה תרבותית, רוחנית וחברתית הפתוחה לכל בוגרי התנועה. כדי ליצור קהילה זו מתעקשים

מובילי תנועת הבוגרים בני עקיבא לאסוף את בוגרי התנועה משלל הקמפוסים בהם הם לומדים ולחברם מחדש אל ערכי התנועה ואל חיים של הגשמה. בהמשך מתוך פעילות רחבת היקף זו מתגבשת קהילת בוגרים מחויבת יותר למעשה ההגשמה.

אנחנו מייצרים פה שני מסלולים. (...) אנחנו מייצרים בסוף שתי רמות. יש את הרמה המחויבת יותר, שזה כפרי הסטודנטים וגרעיני המשפחות. זה רמה מחויבת. אבל אנחנו רואים ערך גם במשהו, אני אקרא לזה המודל הקהילתי, שהוא רחב יותר. ולכן בתחילת הדרך עשינו לצעירים לא רק הושענה רבה, עשינו גם פורים ועשינו גם שבועות. אנחנו הרגשנו כתנועה צורך לייצר משהו שהוא אפילו תרבותי תקרא לזה ככה, תרבותי, רוחני, חברתי, אידאולוגי, לגיל הביניים, לחבר'ה שלא מחויבים. יותר ויותר עברנו מהקהילה למחויבות, עד היום יש לנו מין... נגיד היום במצב שהמחויבות דורשת... המסה המחויבת היא גדולה יותר, נגיד כפרי הסטודנטים עם מסה גדולה, אז שואלים אותנו אנשים בפועל – אין לנו זמן לעשות את ההושענה רבה שדואגת לקהילה. כי אמרו חבל לבזבז את הזמן, מה זה נותן? ואני רב על זה ואומר לא, זה נותן אמירה דרמטית שאנחנו שחקנים על המגרש של הצעירים. (יאיר)

בצורה מודעת ומכוונת תנועת הבוגרים של בני עקיבא בוחרת לייצר את השילוב בין תפיסת העולם הקפיטליסטית וההגשמה האישית המקצועית הטמונה בה להגשמה הרוחנית, הערכית והחברתית שטמונה בחיים בתנועת הבוגרים. מובילי תנועת הבוגרים מתעקשים להתמודד עם הקשיים שבגיוס חברים לתנועה בגיל מבוגר ועם שילוב מודע ומכוון בין תורה ועבודה, בין ערכים קהילתיים וקידום עצמי.

זה אומר שאנחנו מדברים על תורה בתוך האקדמיה ולא מחוץ לאקדמיה, שזה אף אחד לא מדבר, זה או תורה בישיבה או

אקדמיה, והאקדמיה ידוע שפוגעת בעולם התורה. אנחנו אומרים לא, האקדמיה ועולם התורה הולכים ביחד, כאילו תורה ועבודה פר אקסלנס, ולכן זה יהיה בתוך הקמפוס עם רב הקמפוס וקשה לעבוד בתוך הקמפוס כי אוניברסיטה זה לא תנועת נוער, הם יותר מדי... יותר קל לי לקחת קמפוס של ישיבה תיכונית, לעשות שם מה שאני רוצה, [מ]לעבוד בתוך הקמפוס עם כל האישורים. (יאיר)

על אף המעורבות הרבה של מובילי תנועת הבוגרים של בני עקיבא בגיוס הבוגרים, ברגע שמתגבשת קהילה מחויבת מובילי התנועה מעניקים לחבריה את העצמאות לנהל את קהילתם כפי שהם רואים לנכון, מתוך אמונה שלמה שערכי הקהילה הם ערכי התנועה.

היו לנו הרבה עקרונות שהגדרנו אותם מההתחלה שאנחנו רוצים שיהיו – שהקהילות יהיו עצמאיות, שיקימו עמותות שלהן בפני עצמן. זו הייתה בחירה אסטרטגית. (יאיר)

יש גופי קהילות שמנהלים הכול. זאת אומרת גופים, רשתות מה שנקרא, שהכול עובר דרכם, קבלות חשבוניות... השאיפה שלנו הייתה לשחרר את הקהילה. זאת אומרת אנחנו מאמינים בה, מכירים את החבר'ה, יודעים שהם יודעים לעבוד טוב, למה הכול צריך לעבור דרכנו? (מתניה)

על אף שבבני עקיבא כפרי הסטודנטים וגרעיני המשפחות מוקמים על ידי התנועה, החברים החיים בהם מעצבים את ההגשמה ואת תחומי המעורבות החברתית בהם הם עוסקים בהתאם לרצונם ולצרכים של הקהילה המקומית. סביר להניח שיש הבדל ברמת המחויבות, האחריות ותחושת השייכות אל תנועת הבוגרים בין גרעיני המשפחות לבין כפרי הסטודנטים. חבר התנועה המתגורר בכפר הסטודנטים עושה זאת לתקופת לימודיו, בעוד שזוג חברים

שבחר להצטרף לגרעין משפחות מתחייב לגדל את ילדיו ולרכוש את ביתו במסגרת זו. בהתאם לכך אפשר להתייחס אל כפרי הסטודנטים כמעין "עליית מדרגה", שלב בין ההשתייכות אל הקהילה החברתית-תרבותית הרחבה והפתוחה של בוגרי בני עקיבא לבין ההתחייבות המלאה לחיי הגשמה שכרוכה בהצטרפות לגרעין משפחות. סביר להניח שככל שחבר תנועת הבוגרים מחויב יותר אל מעשה ההגשמה, ירגיש יותר שייכות אל תנועת הבוגרים ויהיה יותר מעורב בעיצובה בצלמו ובזהותו.

מה עושים בתנועת בוגרים? מציעים אלטרנטיבה לתרבות

השלטת – הגשמה ותיקון אדם ועולם

בכל התנועות שהשתתפו במחקר זה, אחת הסיבות המרכזיות לבחירתם של בוגרי תנועות הנוער להמשיך לתנועת הבוגרים היא הרצון לקחת חלק משמעותי בהגשמה ערכית ובתיקון החברה, העולם והאדם. בחירה זו הינה מודעת והיא נעשית שוב ושוב, בכל שלב של התהליך, מתוך רצון להמשיך בפעילות ערכית ומשמעותית לחברה הישראלית, תוך הבנת מסגרות ההגשמה השונות שמציעה תנועת הבוגרים.

בכיתה ט' בסמינר מד"צים עברתי פעולה שהנושא שלה הוא הגשמה, ערכים והגשמתם, סולם הערכים שלי, ואז החלטתי להיות מדריכה. זאת אומרת זה היה השלב שבו אני הייתי אז בכיתה ט'. בכיתה י"ב אתה מדבר על אותו [דבר] בהקשר אחר ואז יש לך את האפשרויות לפניך שאתה יכול לבחור בהן, וככה זה קצת בכל שלב. יש הכרעה בכל שלב שהבן אדם נמצא בו. בעצם במקום שהוא נמצא בו בחיים שלו. נראה לי שהיופי שגם בחוות ההכשרה וגם בהדרכה הצעירה בכיתה י' וגם בתנועת הבוגרים, יש לך לפניך דימוי של מה אתה יכול לעשות, איפה אתה יכול לממש את הרצונות שלך, ואת מה שאתה מאמין בו ואת מה שאתה... הקשרים החברתיים שיש לך, ואת היכולות שלך. יש

לפניך איזה שהוא מרחב כזה גדול, שבו אתה יכול לבחור, מבין הרבה מאוד אפשרויות. (מאיה, דרור ישראל)

כפי שראינו בפרקים הקודמים, עצם החיים בתנועת בוגרים הם כבר הגשמה הלכה למעשה של עולם, חברה ואדם מתוקנים יותר. העשייה כלפי פנים – בתוך תנועת הבוגרים ותנועת הנוער, וכלפי חוץ – כלפי החברה בה פועלת התנועה, מכוונת ליצירת חברה מתוקנת בהתאם לערכי התנועה. בתנועות הכחולות, תנועות הבוגרים מתמקדות בניסיון להגשים את ערכי התנועות דרך הנהגה והכוונה של תנועות הנוער לצד מעורבות ועשייה חברתית במגוון מסגרות. לעומת זאת בתנועת בני עקיבא, תנועת הבוגרים לא מפעילה את תנועת הנוער כחלק מההגשמה אלא מובילי תנועת הנוער הם שמעצבים ומכוונים את תנועת הבוגרים בהתאם לערכי התנועה. בתנועת האיחוד החקלאי שנמצאת בתהליך הקמת תנועת בוגרים, מתקיים תהליך בירור פנימי ארוך של האופן בו נכון לבוגרי התנועה להגשים את ערכיה. חלק מתהליך זה עוסק גם באחריות הבוגרים על ניהול התנועה. ההבדלים הערכיים בין תנועות הנוער מובילים להבדלים מהותיים בדרכי ההגשמה והעיצוב של תנועת הבוגרים.

האיחוד החקלאי

תנועת הנוער של האיחוד החקלאי מתמודדת עם שאלת עיצוב ההגשמה ובהתאמה אליה עיצוב מבנה תנועת הבוגרים, מתוך הבנה ורצון של הבוגרים ומובילי התנועה ליצור תהליך משמעותי יותר ולהשפיע יותר על המתרחש במדינה.

לפני עשור בערך הבנו שמבחינתנו, מרגישים שיש איזה שהוא רובד שהוא חסר, אנחנו רוצים להעמיק את תהליכי ההגשמה. (...) זה פגש אותנו ביחד בזה שאנחנו רוצים להיות יותר משמעותיים. (...) אם התהליך החינוכי שאתה מעביר בד' עד ח', שכבה צעירה, ואחרי זה שכבה בוגרת ושנת שירות הם תהליכים מסוימים, אז

מן הסתם על אחת כמה וכמה, אם תמשיך עם קבוצה מסוימת לגרעיני נח"ל, ותמשיך איתה לתנועת בוגרים, תעשה איתה עוד מעשים משמעותיים במדינה, אז תוכל להגיע גם לתהליכים וגם לעוצמות וגם לשינויים הרבה הרבה יותר משמעותיים וגדולים. (רון)

התנועה מתקשה לבסס את מבנה תנועת הבוגרים ונתיב ההגשמה שלהם, כדברי רון: "הפערים [ביכולת להקים תנועת בוגרים] הם כמה דברים. אחד זה הגודל [של התנועה], שתיים זה בשלות של תנועה, שלוש זה לדעתי ה... איך אנחנו מוצאים את מתכונת החיים הנכונה לנו, שהיא שונה".

האיחוד החקלאי נמצאת כבר כמה שנים בתהליך בחירת יעד ההגשמה ודמותה של תנועת הבוגרים. תהליך זה חיוני כדי לגבש את מהות ההגשמה והתיקון שיובילו את אורח החיים והמשימות בהן תעסוק תנועת הבוגרים והוא יכול לקחת זמן רב. אל מול עיני האיחוד החקלאי עומדת הדוגמה של תנועות הבוגרים הכחולות אשר חבריהן חיים בשותפות כלכלית, לעיתים תוך בחירה לחיות בצמצום ובצניעות בתחומים מסוימים כדי להשקיע בתחומים אחרים (למשל לחיות יחד במרחב קטן ולחסוך לשם פעילות חינוכית או תרבותית בה רוצים להשקיע), בהתאם לערכי הסוציאליזם של תנועותיהם. צורת חיים זו מאפשרת לבוגרים להתפנות ולעסוק במשימות רבות ומגוונות בחברה הישראלית. אולם ערכי השותפות הכלכלית, הסוציאליסטית, אינם חלק מתפיסת העולם הערכית של האיחוד החקלאי.

אני חושב שאחד הדברים שתנועות הבוגרים, בטח של הכחולות, הצליחו לייצר זה גם המבנה, נקרא לזה הכלכלי שלהם. יש פה יתרון מאוד ברור. אני מדבר גם על ההיבט של מבנה ההפעלה, העובדה הזאת שאנחנו לא סוציאליסטיים בחינוך המקורי שלנו. ואני

חושב שאנחנו עוד לא מצאנו את המתווה, גם הכלכלי, לתנועת הבוגרים שלנו. אני אגיד על התנועות הכחולות, שזה הרבה יותר ברור להם ושקוף להם איך זה נראה. (...) הם חיים בתפיסה של שליחות ושל משימה, ואפשר לייצר על זה איזה שהוא... נקרא לזה תשלום שהוא שונה. ויש להם את ההצדקה האידאולוגית המאוד ברורה לזה. ואנחנו לא שם. כל תהליך ההתחנכות שלנו לאורך השנים הוא לא נמצא על שיתופיות וסוציאליזם, בשונה מהתנועות האלה לדוגמה, וסביב זה אתה צריך לבנות תנועת בוגרים שמותאמת אליך. ומותאמת נקרא לזה לאתגרים של החברה הישראלית היום ולמה שהבוגרים רוצים. (רון)

תפיסת העולם הערכית הסוציאליסטית-חלוצית של התנועות הכחולות משפיעה גם על אורח החיים של תנועות הבוגרים וגם על נכונותן לעסוק במשימות בחברה הישראלית אף שהתגמול הכלכלי אינו גבוה. הבחירה באורח חיים שיתופי מאפשרת לחברי תנועות הבוגרים הכחולות להתמקד במשימות חברתיות וחינוכיות ולקדם את תיקון העולם והאדם, במקום להיות עסוקים בשאלות של פרנסה וקריירה. פער זה בין תפיסת העולם הערכית של תנועת הנוער של האיחוד החקלאי ובין ההתייחסות של התנועה אל קיבוצי המחנכים של תנועות הבוגרים הכחולות כדוגמה להגשמה הראויה בתנועת הבוגרים, משמעו שהאיחוד החקלאי חייבת לבנות מודל חדש לתנועת הבוגרים שלה. ללא שותפות כלכלית ותחושה של חלוציות שמלווה את מילוי המשימות בחברה הישראלית, לא ניתן להקים קיבוצי מחנכים.

אנחנו לא מצאנו את המודל הנכון לשיתוף, ליצירת מרחב חיים נכון לבוגרים שהוא לא סוציאליסטי. אותן שאלות פוגשות אותנו שוב ושוב אל מול הרעיון של תנועת הבוגרים. ממה נתפרנס? איך נחיה? יש לנו שלושה פערים בולטים מול התנועות הכחולות. הראשון הוא הגודל של התנועה, השני הוא החזון המאוד ברור

שלהן מה זה יעד הגשמה, והשלישי, האיזון הזה בין הערכים השיתופיים למודל של תנועת הבוגרים. בשנת שירות ובגרעיני נח"ל שלנו, אז זה מאוד ברור. יש מסגרת ברורה וחזון ברור. אתה יודע למה אתה נכנס ולכמה זמן. לתנועת הבוגרים עוד אין לנו מסגרת וחזון ברורים. (רון)

שנות השירות וגרעיני הנח"ל של תנועת האיחוד החקלאי פועלים לפי הדגם של התנועות הכחולות, אך נראה שדגם זה אינו מתאים לתנועת הבוגרים שלהם. תנועת הבוגרים הינה תנועת חיים והיא צריכה להתאים לעולם הערכי עליו גדלו הבוגרים ולחיים העתידיים אותם רוצים הבוגרים לבנות. "האינדיבידואליות הכלכלית" של האיחוד החקלאי מבוססת על תפיסת העולם ההיסטורית של התנועה המיישבת, ולכן יש עיקרון בתנועת הנוער שמדבר על "טיפוח ופיתוח הפרט וכישרונותיו". זה היה עיקרון חסר תקדים בתקופת החלוצים והקמת המדינה אשר מבטא את הצורך של התנועה לשמור על האיזון בין צרכי הפרט לקבוצה, נותן משקל לפרט ושומר על ערכו.¹² כך שהשאלות על דמותה של תנועת הבוגרים של האיחוד החקלאי אכן מבטאות סוגיות ערכיות משמעותיות בתוך תפיסת העולם התנועתית.

גם המשימות שבחרת התנועה לעשות בחברה הישראלית צריכות לנבוע מתוך תפיסת העולם הערכית ולהתחבר לעולמם של חברי תנועת הבוגרים. כדי שתנועת הבוגרים של האיחוד החקלאי תקום יעדי ההגשמה חייבים להיות ברורים ולהתאים לרצונות של חברי התנועה העתידיים. ייתכן שהמודל של בני עקיבא לתנועת בוגרים, אשר מאפשר לחברי התנועה ללמוד ולהתפרנס בדרכים מגוונות בהתאם לרצונם, יכול להיות מקור השראה טוב לתנועת הבוגרים העתידית של האיחוד החקלאי.

12 תורה לטל יפרח מדר, מזכ"לית לשעבר של תנועת הנוער האיחוד החקלאי, על תובנה חשובה זו.

תנועות הבוגרים הכחולות

האיחוד החקלאי אפשר לנו הצצה לראשית התהליך של גיבוש תנועת הבוגרים, עיצוב ההגשמה והקשיים שבהתאמה בין הערכים לעשייה. לכל תנועות הבוגרים הכחולות חזון ערכי ברור וידוע, בעקבותיו פותחה הגשמה רלוונטית ומגוונת המציעה לבוגרים ולחברה הכללית אלטרנטיבה. חברי תנועות הבוגרים הכחולות מקיימים תהליך קבוע של שיח פנימי העוסק בבירור ושינוי מתמיד גם של החזון וגם של ההתאמה של העשייה לערכי התנועות ומשכללים אותם בהתאם לצרכי החברה ורצונות החברים. בשל הדמיון הערכי בין התנועות יופיעו בקטע זה רק מספר משפטים בודדים מכל תנועה שמציגים יחדיו את התמונה הכוללת של התפיסה הערכית וההגשמה בתנועות הבוגרים הכחולות.

דרור ישראל

חברי דרור ישראל, תנועת הבוגרים של הנוער העובד והלומד, נמצאים כבר מספר עשורים לאחר הגיבוש המחודש של ייעודה של התנועה והקמת תנועת הבוגרים. הם רואים את תנועתם כמציעה אלטרנטיבה ערכית ברורה לבעיות של החברה הישראלית תוך מילוי משימות חיוניות לשם תיקון העולם והאדם. ייעוד התנועה אינו סטטי אלא תהליך קבוע של השתנות והתפתחות, לכן ב-2015 עורכן הייעוד של הנוער העובד והלומד.

[תנועת הבוגרים היא] איזה שהוא יצור מאוד ייחודי בתוך התקופה הזאת, שהיא מצליחה לשמור גם על רלוונטיות וגם על חינוך ערכי וגם להציע איזה שהיא אלטרנטיבה לתרבות השלטת. (תומר)

השומר הצעיר

גם לחברי תנועת הבוגרים של השומר הצעיר ברורה מהות ההגשמה של תנועתם והחזון הערכי עליו מבוססת ההגשמה.

[ייעוד התנועה] זה לחנך את דור המנהיגים הבא של המדינה, של החברה הישראלית, ואני חושבת שזה בא לידי ביטוי גם בתנועות הבוגרים וגם בתנועת הנוער, הסיפור הזה של לגדל מנהיגים, לגדל אנשים שרואים את נקודת המבט של המנהיג ולא את נקודת המבט של המובל, ובתוך זה יש לזה מגוון צורות וטכניקות עבודה. (ליאת)

חשוב להזכיר שזו תנועה ציונית, סוציאליסטית, פמיניסטית וכו'. (לירן)

קבוצות הבחירה של המחנות העולים

אל רשימת הערכים של תנועת הבוגרים של השומר הצעיר מוסיפים חברי קבוצות הבחירה של המחנות העולים את המחויבות המלאה והעמוקה שמלווה את החברות בתנועת בוגרים – שהיא למעשה תנועת חיים.

הוא אמר לי זה החיים שלך. האנשים האחרים שהם יכולים להיות מאוד מרשימים, זה יכול להיות המפעל חיים שלהם במובן של כזה כמו שלאבא שלי יש מפעל חיים שהוא חוקר משהו, אבל בעומק הדבר הזה הוא מרגש אותך, הוא מפעיל אותך, (...) הדברים שאני מדברת עליהם אני מאוד חיה אותם. (...) את מדריכה שעוברת בעצמה תהליך התחנכות כלשהו, שמביא אותך לעשות את הדברים באופן מסוים. (כחל)

החיים בקבוצות הבחירה מציעים שני אופנים לעסוק בהגשמה. הדרך הראשונה היא הבחירה לחיות חיים בוגרים במסגרת תנועת הבוגרים, והשנייה היא הדרישה הבלתי פוסקת מעצמך לקיים את הערכים שאתה מאמין בהם. (נמרוד)

תנועת הבוגרים היא מסגרת חיים המהווה בר-זמנית יעד ההגשמה של

תנועת הנוער ותהליך הגשמה בלתי פוסק של עבודה על העצמי, על הקבוצה והקהילה ובמילוי משימות בחברה הישראלית. המובילים והחברים בתנועות הבוגרים מכירים בכך.

בני עקיבא

תנועת בני עקיבא הקימה את תנועת הבוגרים במטרה מפורשת לשוב ולעסוק בשאלת ההגשמה בחיים הבוגרים של חניכיה. כמו התנועות הכחולות לבני עקיבא היה ברור שצריך להרחיב את נתיב ההגשמה מההתמקדות בהתיישבות לעיסוק במעורבות חברתית. בנוסף מספקת תנועת הבוגרים של בני עקיבא קהילת השתייכות ערכית, משמעותית ודתית לבוגרי התנועה.

[בתחילה] הקימו את המדינה ואת המחתרות ואת הקיבוצים ואת הנח"ל ואת ההיאחזויות... ופה יש איזה שהוא רצון להיות... להחזיר את הדבר הזה ולפתח את מסגרות ההגשמה. (עמוס)

כמו בשאר תנועות הנוער, גם בבני עקיבא תנועת הבוגרים מהווה תהליך העמקה של ההגשמה התנועתית ויצירת אורח חיים בעל משמעות שיהווה אלטרנטיבה בשביל בוגרי התנועה. ניתן לראות ביטוי לכך באופני ההגשמה השונים בהם בוחרת לפעול תנועת הבוגרים. גם בבני עקיבא תנועת הבוגרים היא תנועת חיים.

היעד הוא חיים. היעד הוא לא מסגרת זמנית שנתיים שלוש וללכת. הקהילות של המשפחות שדיברנו עליהן, מהוות דוגמה להצלחה. אבל היעד מבחינתנו, המבחן הוא אם הצלחנו להתחבר כל כך למקום עד כדי שהם נשארים שם, לוקחים תפקידים, וחיים את חייהם שם, וזה קורה. זה קורה לפחות בשלושה ארבעה כפרי סטודנטים, וזה תהליך של ארבע חמש שנים, זה לא הרבה. הם נשארים שם ורוצים לגור שם בשכונות הכי קשות. הכי קשות,

מבחינת פשע, מבחינת הכול, (...) מבחינתנו כפר סטודנטים מצליח כאשר נשארים זוגות צעירים שקונים דירה במקום, (...) הצלחנו בלוד, בקרית משה ברחובות. (יאיר)

בכל זאת נשאר פער בין ערכי תנועת בני עקיבא והגשמתם בשטח. אחד הביטויים לכך הוא המעורבות של תנועת הבוגרים של בני עקיבא רק בפעילות מקומית ולא בהתרחשויות ארציות.

לי חסר עוד משהו בתנועת הבוגרים היום. זאת אומרת אני הייתי מאוד רוצה ש... זה תמיד שאלה כמה, איזה דגל בני עקיבא מרימה. אנחנו לא שותפים למאבקים לאומיים, נקרא לזה ככה. אנחנו עוד לא מספיק, יש לנו חברה סטודנטים, זאת אומרת הם מובילים, יכולים להוביל דברים, אבל הם מאוד מקומיים. (מתניה)

התייחסות זו של מובילי תנועת הבוגרים של בני עקיבא מכוונת אל הדוגמה של תנועות הבוגרים הכחולות, אשר מעורבות בתהליכים חברתיים רחבי היקף שמתרחשים בישראל. חלק מפער זה נובע מההבדל בין תפיסת העולם הסוציאל-דמוקרטית של התנועות הכחולות לתפיסת העולם הקפיטליסטית של תנועת בני עקיבא, אשר מתיישבת בצורה נוחה יותר עם התפיסה של הממשל בישראל.

בסוף החיים האידאולוגיים שלנו, בציונות הדתית נקרא לזה, מעודדים יציאה ללימודים ורכישת מגוון מקצועות. יש מצב קפיטליסטי, השוק החופשי והוא לא זר לבני עקיבא. אנחנו נמצאים בו. (...) אני לא צריך, אני לא יכול לנצח את השוק החופשי. זה לא ילך, אנחנו נפסיד, אנחנו נהיה משהו צינורי ולא משהו שמצליח לייצר שינוי בחברה. אני צריך רופאים ואני צריך מהנדסים ואני צריך מורים ואני צריך (...) עמלי כפיים. ואני צריך שכולם יהיו משימתיים, ולכן אני לא אמנע מהם ללמוד איפה

שהם רוצים, מה שהם רוצים, מתי שהם רוצים. אני אדע להיות איתם שם, לגבש אותם כקבוצה ולהגיד להם כאן מייצרים את החיים האידיאליסטיים הבאים. (יאיר)

גרעיני המשפחות, הקומונות וקיבוצי המחנכים המשימתיים, מציעים כולם חיים אלטרנטיביים, מלאי משמעות, הגשמה ועשייה חברתית לחברי תנועות הבוגרים החיים בהם. כדי שתנועות הבוגרים יצליחו להיות תנועות חיים ולהגשים את ערכיהן, הן חייבות להיות תנועות שהבוגרים מזדהים איתן וחשים תחושת משמעות ושייכות עמוקה. תנועות חיים אמורות להכיל חברה רב-גילית, ואכן מנעד הגיל בתנועות הבוגרים הולך ומתרחב.

בהגשמה המסורתית גרעיני הנח"ל של בוגרי התנועות נקראו להצטרף לקיבוצים כדי "להזרים דם חדש וצעיר" או להקים נקודות חדשות באזורים בפריפריה הגאוגרפית הזקוקים לכך. כיום נקראים חברי תנועות הבוגרים להזרים דם חדש בנקודות בפריפריה החברתית. בעבר חברי הגרעינים הגיעו לקיבוצים כדי להצטרף ולהרחיב מעגל חברתי קיים בעל דפוסי התנהלות ושיתוף כלכלי קבועים ומוסדרים. בניגוד לתפקידם בהגשמה הקלסית, היום חברי תנועות הבוגרים מביאים איתם דרכי הגשמה חדשות להוצאתם לפועל של הערכים המנחים אותם.

ההתיישבות בתנועות הבוגרים

כפי שראינו, ההצטרפות אל תנועות הבוגרים הכחולות מתרחשת ברובה מיד לאחר הצבא, ואל תנועת הבוגרים של בני עקיבא עם תחילת תקופת הלימודים הגבוהים במקרה של כפרי הסטודנטים, או לאחר הנישואין במקרה של גרעיני המשפחות. מדרך הטבע החברים שבוחרים לחיות בתנועות הבוגרים הולכים ומתבגרים עם השנים וכעת החברים המבוגרים ביותר בתנועות השונות כבר

נושקים לגיל 50. במקביל להתבגרות יש צמיחה דמוגרפית טבעית מסוימת דרך בני זוג שמצטרפים לתנועה, אולם מרב ההתרחבות היא דרך הצטרפות של שכבות גיל צעירות יותר.

החברים בתנועות הכחולות חיים בקיבוצי מחנכים בערים ובפריפריה. ההצטרפות לקיבוץ או הקמתו נעשית על ידי קבוצה שמורכבת מחברי גרעיני נח"ל משוחררים, זאת אומרת לפי שכבת הגיל. חברי תנועות הבוגרים הכחולות בוחרים כיום את המיקום הגאוגרפי בו יחיו על פי המשימות החברתיות והחינוכיות אותן הם ממלאים, כאשר כל שכבת גיל בוחרת לעצמה לאן תלך, על פי המשימה אותה ברצונה לבצע. הרבה פעמים חברי השכבה יבחרו להתיישב במקום בו היו בפרק המשימה בנח"ל, כדי להמשיך את המשימה בה עסקו בתקופה זו. בחלק מהמקרים השותפות הכלכלית והחברתית כלל לא תהיה עם חברי תנועה אחרים באותו מיקום גאוגרפי, אלא עם בני שכבת הגיל המפוזרים במשימות שונות במרחבי ישראל. המשימות בהן יבחרו החברים משתנות במהלך חייהם בתנועות הבוגרים. הרבה מעיסוקם של חברי תנועות הבוגרים הכחולות מתמקד בתנועות הנוער, אולם ככל שהגיל עולה פחות חברים ממלאים משימות בתנועה.

בשלב זה, בשל טריותה של התופעה, רוב קיבוצי המחנכים אינם רב־דוריים, אך זוהי תופעה זמנית מכיוון שהחברים מתבגרים ומקמים משפחות ומספר הילדים עולה. כפי שנראה בהמשך הפרק, המעורבות של חברי תנועות הבוגרים בתנועת הנוער ובאופני הגשמה נוספים היא תלוית גיל, וכך יוצא שיש קיבוצים שמאוד מעורבים בתנועת הנוער ואחרים שעסוקים במפעלים נוספים של תנועת הבוגרים.

מיקומם של הכפרים של בני עקיבא נקבע על ידי מובילי התנועה בתיאום עם מוסדות ההשכלה הגבוהה באזור והרשויות המקומיות. הכפרים מכילים שכבות גיל מעטות שכן הם מאוכלסים בסטודנטים.

חלק מהסטודנטים בוחרים להקים משפחה ולהתגורר בקרבת כפר הסטודנטים בגרעין משפחות. בגרעיני המשפחות מנעד הגילים צר בשלב זה, אולם ייתכן שבהמשך יתפתחו לקהילות רב-דוריות.

קבוצות הבחירה של המחנות העולים

בשלב זה, בקיבוצי המחנכים של קבוצות הבחירה של המחנות העולים חיים החברים בעיקר לפי שכבות הגיל איתן הצטרפו לקבוצת הבוגרים. כל קבוצה חדשה שמשתחררת מהצבא בוחרת, תוך התייעצות עם התנועה, היכן להתיישב. הקבוצות בונות "מעגלי שותפות", שמורכבים מכמה קומונות הממוקמות באזורים שונים בארץ. השותפות במעגל תהיה כלכלית, חברתית ומשימתית, אולם המגורים יכולים להיות במרחק רב זה מזה. מעגל שותפות לרוב יהיו מורכב משלוש שכבות גיל קרובות. בנוסף קיימים בתנועה שני קיבוצי מחנכים גדולים ומבוגרים יותר, משעול בנוף הגליל ונערן בבקעה. קיבוצים אלו מורכבים מיותר שכבות גיל, החברים בהם בגיל 30 עד 50 ורובם בעלי משפחות. בעשור האחרון משעול ונערן לא מקבלים שכבות צעירות שלמות, מתוך רצון לשמר את תפיסת העולם ואורח החיים הייחודי של הקיבוץ מצד אחד ולאפשר לשכבות הצעירות לבחור ולגבש לעצמן תפיסת עולם ואורח חיים משלהן מצד שני. כיום רק מעטים מהחברים במשעול ונערן ממלאים משימות בתנועת הנוער.

אנחנו 65 מבוגרים מנערן, והיום... המספר [של העובדים בתנועת הנוער] הלך וקטן משמעותית, נגיד בתפקידי ריכוז המטה יש בין חמישה לשמונה, ויש גם מדריכי גרעין, שמדריכים שכבות במסלול. בעצם נראה לי שכבר אין [בנערן] חבר'ה שמדריכים גרעינים בנח"ל. (נמרוד)

דוגמאות לחיי מעגלים נוספים בקבוצות הבחירה של המחנות העולים הם מעגל "שושנה" ומעגל "ארץ". בראשון לציון נמצא

מעגל השותפות "שושנה", בו חיים כ-38 חברים בתחילת שנות ה-30 שלהם. המעגל מורכב משלוש שכבות גיל. בעבר חברי "שושנה" מילאו משימות באזורים שונים בישראל והתגוררו בקומונות מרוחקות מאוד זו מזו, אולם בהמשך בחרו לעבור להתגורר יחד. כחצי מהם ממלאים משימות בתנועת הנוער. מעגל "ארץ" מורכב מקבוצות יותר צעירות שממלאות משימות במגדל העמק, בבתי ים ובאילת ובהן כמעט כל החברים ממלאים משימות בתנועת הנוער.

אני מניח שאנחנו בראשון לציון קרובים ל... סביב החמישים אחוז [שממלאים משימות בתנועת הנוער], סדר גודל. פחות מהחבורה שיותר צעירה מאיתנו, במגדל העמק, שם האחוז הוא כמעט מאה. (ניר)

דרור ישראל

לדרור ישראל קיבוצים עירוניים בכל הארץ ושני קיבוצים כפריים בצפון. בקיבוצים הכפריים חיות קבוצות של בני 30 עד 50, חלקם עם ילדים. סביר להניח שבשנים הקרובות יצטרפו שוב גרעינים צעירים לקיבוצים אלו. מבוגרי התנועה בני 35 ומעלה חיים בקומונות במקומות נוספים, למשל תל אביב, רחובות, ראשון לציון, חיפה, באר שבע, מצפה רמון ועוד. השותפות החברתית והכלכלית של שכבות הגיל השונות המתגוררות בקיבוץ כלשהו לא תהיה בהכרח עם הקבוצות שמתגוררות איתן באותו קיבוץ או בניין, אלא עם שכבת גילם בנקודות השונות בארץ. שותפות מסוג זה מכונה "התאגדות". בהמשך, אם יבחרו בכך חברי ההתאגדות, הם יחליטו להיות קיבוץ של קבוצות בפזורה גאוגרפית. לדוגמה, "קיבוץ ראשית" מורכב מכ-200 חברים משכבות הגיל של בני 37 – 38. חברי הקיבוץ מתגוררים בבניינים וקיבוצים של דרור ישראל במצפה רמון, באר שבע, שכונת הדר בחיפה, קיבוץ רביד וראשון לציון. החלטות כלכליות יומיומיות מתקבלות ברמת הקבוצה או המשפחה והחלטות בנוגע להוצאות משמעותיות יותר נערכות ברמת ההתאגדות (למשל

רכישת מכונית לקבוצה). בצורה דומה קיימת התאגדות שחבריה מתגוררים בטבריה, ברכיד ובעכו.

חברי כל התאגדות בוחרים את מקום מגוריהם לפי המשימות אותן לקחו על עצמם. חברי התאגדויות יכולים לבחור למלא משימה לאורך כמה שנים. לעיתים קרובות אלו יהיו משימות שהתחילו בזמן פרק המשימה שעשו בגרעין הנח"ל, ולכן לאחר השחרור מצה"ל הם יבחרו לחזור לגור באותו יישוב. לעיתים חברי התאגדות אחת יזמינו התאגדויות צעירות יותר להצטרף אליהם למשימה. חברים מההתאגדות הצעירה יעברו להתגורר באותו מיקום גאוגרפי או בסמוך לו, אך השותפות הכלכלית והחברתית שלהם תמשיך להיות עם ההתאגדות שלהם. בהמשך יכולים חברי ההתאגדות לבחור לעבור לחיות במיקום אחר, אם מטעמים חברתיים – של רצון לחיים משותפים וקירבה פיזית לחברי ההתאגדות שלהם, או מסיבה משימתית או ערכית – כגון הרצון במודל לאורח חיים שיתופי יותר או פחות.

השומר הצעיר

קיבוצי המחנכים של השומר הצעיר הם רב-גיליים מתוך עיקרון ומורכבים מראש ממספר שכבות גיל. אבל לעיתים אותה שכבת גיל תהיה מפוזרת בשתיים או שלוש נקודות שונות ברחבי הארץ לפי הצרכים של התנועה והמשימות שחברי השכבה רוצים למלא. גם בשומר הצעיר הרבה פעמים בוחרים חברי תנועת הבוגרים לחזור להתגורר במקומות בהם עשו את פרק המשימה בנח"ל, כדי להמשיך את המשימות. השיתוף הכלכלי והחברתי לרוב יהיה עם החברים באותו "מעגל חיים", זאת אומרת עם השכבות איתן מתגוררים וגם עם חברי אותה שכבה שמתגוררים בקומונות במקומות שונים. בשנת 2020 עברו מספר קומונות של השומר הצעיר להתגורר יחד ביישוב חריש.

הקיבוץ הוא רב-גילי. תמיד הקיבוצים הם כאלה. הקיבוץ שלנו יש בו שש שכבות, שכבות גיל. חצי מהקיבוץ גר ברחובות וחצי

גר בגבעת חביבה ועוד קצת בחריש, ובשנה הבאה כולם עוברים לחריש. (לירן)

בנוגע למילוי משימות בתנועת הנוער, שתיים ממשתתפות קבוצת המיקוד של השומר הצעיר היו בנות 26. בשכבת הגיל שלהן כמעט כל הגרעין ממלא משימות בתנועת הנוער. בשכבות המבוגרות יותר עוסקים במשימות שונות ומגוונות.

בני עקיבא

כדומה להגשמה המסורתית בה גרעיני נח"ל של התנועות נשלחו לקיבוצים, כך כפרי הנוער וגרעיני המשפחות של תנועת הבוגרים של בני עקיבא ממוקמים בהתאם למשימות הלאומיות שמזהים המובילים של התנועה. מוסדות לימוד ויישובים פונים אל תנועת בני עקיבא בבקשה להקים בסמוך כפר סטודנטים או לשלוח גרעין משפחות. בניגוד למעונות סטודנטים הכפרים לא בהכרח סמוכים למוסד לימודי מסוים ולא מכילים סטודנטים רק ממוסד אחד. מיקום הכפר נקבע בהתאם לצורך של הקהילה המקומית ולא לנוחות הסטודנטים.

הכפר הוא לא לפי מוסד לימודים אלא הוא ממוקם בדרך כלל בשכונה מסוימת בפריפריה הגאוגרפית, לדוגמה יש לנו כמה כפרים בלוד, אז מטבע הדברים רוב הסטודנטים שם הם סטודנטים שלומדים בבר אילן, באריאל, ובתל אביב. זאת אומרת באיזה שהם מוסדות שהם במרכז הארץ. אבל אין קשר בין הקמפוס לבין הכפר. (קבצי)

לכפרי הסטודנטים מיקום קבוע, אולם רוב החברים נותרים בהם רק לתקופת הלימודים, חלקם מתחתנים ובוחרים להמשיך להתגורר בסמוך לכפר, להקים או להצטרף לגרעין משפחות ולהמשיך במשימה. אצל גרעיני המשפחות המטרה היא שהיישוב יהפוך ליישוב קבע ושהם ירכשו בו דירות. חברי תנועת הבוגרים של בני

עקיבא לא מקיימים ביניהם שיתוף כלכלי אבל חיים יחדיו. בנוסף לחברים שמתגוררים בכפרי הסטודנטים וגרעיני המשפחות, התנועה יוצרת קהילה של בוגרים שמקיימת שיתוף תרבותי, אשר יכול לעודד בוגרים נוספים להצטרף. להתיישבות מקום ערכי משמעותי בתפיסת העולם הערכית של תנועת בני עקיבא ולכן חברי תנועת הבוגרים מעורבים בחיזוק יישובים בפריפריה הגאוגרפית של ישראל וייתכן שבעתיד יקימו יישוב חדש.

אני חושב שתנועת הבוגרים של בני עקיבא צריכה גם לקחת את עוגן ההתיישבות ולשים אותו על השולחן. (...) התיישבות קלאסית. בנגב, בגליל. (...) יש חבר'ה היום בציונות הדתית שמשימת חייהם היא להקים התיישבות. והם רוצים להקים התיישבות, (...) הוא לא מקים את זה ביו"ש, שיקים את זה בנגב. בנגב יש יותר מקום מאשר בגליל. (...) התחלנו איזה שהן חשיבות ומפגשים וסיורי שטח גם בנגב וגם בבקעת הירדן בכל מיני מקומות כדי להיות שותפים שם. (יאיר)

הגרעין ההתיישבותי יהיה גם משימתי, חינוכי, בדומה לקיבוצי המחנכים של התנועות הכחולות, כדברי מתניה: "מדברים על גרעין התיישבותי, זאת אומרת קשורים ברווחה, בחינוך, משימתי כמו שגרעין ש"ש עושה".

כיום המדינה ממעטת בהקמת יישובים חדשים ולכן בינתיים מחזקת תנועת הבוגרים של בני עקיבא יישובים בפריפריה הזקוקים לתגבור החוסן החברתי והכלכלי.

יש לנו קהילה דומה בערד. קהילה שהצליחה להביא תוך שלוש שנים 25 משפחות לערד. זוגות צעירים, חלקם לא כל כך צעירים, עברו לערד בזכות הקהילה הזאת. מבחינתנו זאת הייתה הצלחה, עכשיו הליווי הקהילתי שלהם או המשימתיות שלהם מול גור,

מול המועצה, מול הרשות מול הכול, אבל זה נטו התיישבות נגב וגליל. זאת אומרת הוא מרגיש שהוא חלק מהתיישבות בנגב. הוא מרגיש שהוא הצליח להקים קהילה במקום שהייתה בו הגירה שלילית, והוא הצליח להביא 25 משפחות. (מתניה)

נושא ההתיישבות, שאינו רלוונטי לתנועות הנוער בהגשמה החדשה, הינו נושא חשוב במיוחד לתנועות הבוגרים כאשר חברות בהן משפחות הזקוקות למגורי קבע ולחינוך מסודר לילדים.

האיחוד החקלאי

נושאי ההתיישבות המשותפת והשיתוף הכלכלי מהווים שאלות מרכזיות בניסיון של האיחוד החקלאי לבנות תנועת בוגרים. ניצני תנועת הבוגרים של האיחוד החקלאי כבר מקיימים שיתוף חברתי ותרבותי, אולם ההתיישבות כקבוצה בשיתוף כלכלי מורכבת וזקוקה להתאמה לתפיסת העולם הערכית של התנועה, אשר מתנגדת לכפייה של ערכות הדדית אך מאמינה בכוחה של האגודה והקואופרטיב כמנוף להגדלת הרווחים של החברים. לכאורה הצעד הטבעי של בוגרי התנועה יהיה לחזור להתגורר יחד במושבים, או להקים מושב חדש, וכך להקים קהילה עם שיתוף חברתי ותרבותי, ושיתוף כלכלי מוגבל. אולם מדינת ישראל כבר אינה עוסקת כמעט בהקמת יישובים חדשים ומחירי הקרקעות והבתים במושבים מאמירים משנה לשנה ומקשים על יישום רעיון זה.

התפתחות תואמת גיל – משפחה, ילדים, לימודים, בחירת מקצוע

בני עקיבא

תנועת הבוגרים של בני עקיבא, בשל הפער הכרונולוגי בינה לתנועת הנוער והתמיכה הרעיונית בבחירת מסלול חיים עצמאי של כל

חבר, בנויה מראש בצורה שמאפשרת לחברים בה ללמוד במגוון מסלולים ולעסוק במקצועות אותם רכשו. בכפרי הסטודנטים של בני עקיבא הסטודנטים מקבלים מלגה תמורת מעורבות חברתית וכן ליווי של רכזות ורכזים שעובדים בתנועת הבוגרים.

[ב]כפר סטודנטים. יש להם מפגש פעם בשבוע, יש להם שבת פעם בחודש, יש להם ארבע שעות התנדבות בשבוע, יש להם פרויקטים שהם מחזיקים, בדרך כלל זה מועדוניות רווחה, מועדוניות חינוך, מרכזי נוער, דברים כאלה. (...) כל השכונות שלנו בפריפריה, אנחנו בסוציו אקונומי חמש ומטה, בכל השכונות כמעט. (קבצי).

הקהילות של גרעיני המשפחות מקבלות ליווי והנחיה כדי להתמודד עם האתגרים שבפיתוח קהילה בפריפריה הגאוגרפית והחברתית של ישראל, לצד תמיכה פיזית וכלכלית מסוימת.

בניגוד לכפרים שכל חבר בכפר הוא מחויב בהתנדבות והוא מקבל גם מלגה מאיתנו, בסדר? אז גרעיני משפחות זה יותר משהו רעיוני. היום אנחנו עובדים בעיקר עם בעלי התפקידים בגרעינים, בעיקר עם הרכזים. זאת אומרת חברי הגרעין הם לא מחויבים רשמית לאף אחד ולשום דבר, הם אנשים שבאו לגור שם, אבל הם בוודאי מחויבים לרעיון. ואנחנו אלה שמלווים גם פיזית וכלכלית, אבל בעיקר רעיונית, בבירור סוגיות, בשאלה של איך להשתלב נכון במקום. הרבה סוגיות שעולות, כבר בגילים יותר מבוגרים, גם שאלות של חינוך ילדים, של דיור (...) ושל חיבור למקום ושותפות עם המקום ולא איזה משהו שהוא מסתגר ומתבדל. (עמוס)

השפעתם של גרעיני המשפחות על היישובים בהם הם חיים מתבטאת במגוון תחומי חיים, כגון מעורבות בוועדי בתי ספר, הקמת גני

ילדים, מעורבות בוועדי בתים, עבודה מול עיריות ויצירת אירועים פתוחים לקהילת היישוב.

זה כבר לעבוד עם משפחות, זה אנשים שגם עובדים ומתפרנסים, אנשים שמגדלים ילדים, זה כבר שלב אחר, אבל זה כן אנשים שעשו את הבחירה לבוא לגור בקרית ים או מגדל העמק, ולא בגבעת שמואל או פתח תקווה. בסדר? זה אנשים שאם זה לא היה חשוב להם, הם לא היו עושים את הבחירה הזאת, ובוודאי שכל הזמן הם באיזה שהוא בירור של **חזון** ושל איך אנחנו פועלים נכון בעיר ומשתלבים נכון בעיר, ומשפיעים עליה. כן, של **תיקון**, בהחלט זה משהו שקיים. אני גם אגיד שגרעיני המשפחות, גם אם העצימות קצת יותר נמוכה, כי הם בשלב אחר בחיים ומצד שני זה אנשים שלא באו לשנה שנתיים, זה אנשים שבאים לחיות, הרבה אנשים שכבר קונים בתים ומשתקעים במקומות שהם באים. זאת אומרת גם אם יהיה יותר קשה לספור כמה שעות הם עושים להתנדבות בזה, אבל הם... ברגע שהם נטועים שם, אז הם משמעותיים במקום. אז הם נכנסים לוועד השכונה, או לוועד ההורים של הגן או של בית ספר, אז הם כבר מנסים לקדם ולפתוח עוד חוגים ועוד פרויקטים. זאת אומרת דרך ההשתלבות יש הרבה מאוד עשייה. (עמוס)

התהליך אותו עוברים חברי תנועת הבוגרים של בני עקיבא מאוד פתוח וגמיש. תנועת הבוגרים, שהינה אגף בתנועת הנוער, שולחת רכזים ורכזות להדריך בגרעינים ובכפרי הסטודנטים. חברי התנועה רוב הזמן עסוקים בחיי היום יום שלהם – לימודים, עבודה וכדומה, אולם נפגשים בצורה קבועה לפעילויות של תנועת הבוגרים.

הרכזת בבאר שבע היא חלק מבני עקיבא, היא מגיעה להשתלמויות פה, יש לה חבורת רכזים בווטסאפ, היא בני עקיבא. המשפחות

עצמן הן... יש כמה משפחות ותיקות שהיו יותר עם בני עקיבא, ויש כמה משפחות צעירות שמצטרפות כל שנה. היום יום שלהן הוא בעצם פעם בשבועיים ישיבת גרעין, שאליה מגיעים נציגים מהמשפחות, מה עושים, איך עושים, לקראת חגים, לקראת דברים, ובעצם יש משימות קבועות שהם עושים אותן. יש להם מרכז הורים וילדים שהם מפעילים בשכונה, שני מרכזים כאלה, יש להם עבודות מול העירייה על הגן, זה העבודות הרגילות של קהילה משימתית. (מתניה)

התנועות הכחולות

המסלול של תנועות הבוגרים הכחולות יותר מובנה, עם ריבוי משימות תנועתיות (עבודות),¹³ ולחברים המעוניינים בכך יש לימודי תואר ראשון בהוראה במסלולי לימוד שנכנים במיוחד בשביל חברי התנועות. כרגע מסלול הלימודים הייחודי של רוב חברי תנועות הבוגרים הוא במרכז בובר במכללת בית ברל, בעבר היה מסלול ייעודי שכזה גם בסמינר הקיבוצים.

המסלול המובנה של תנועות הבוגרים הכחולות מתאים מאוד לצעירים וצעירות רווקים החיים עם קבוצה של בני גילם, לומדים ועובדים יחד. "זה להישאר ער בלילה קצת, דברים לדעתי מהממים, דברים... עלי אני אומר, הדברים הכי יפים שהיו לי בגילים האלה", כדברי טל, דרור ישראל. עם ההתבגרות, ההתמחות המקצועית וחיי המשפחה, חברי תנועות הבוגרים הכחולות, כמו חברי תנועת הבוגרים של בני עקיבא, יוצרים התאמה של המשימות שלהם בחברה הישראלית לאורחות החיים המשתנים שלהם.

פתיחות תעסוקתית – ריבוי אופני הגשמה

בגילים הצעירים יותר, שנות העשרים והשלשים המוקדמות, רוב חברי תנועות הבוגרים הכחולות עוסקים במשימות בתוך תנועת

הנוער. עם ההתבגרות יש רצון של חברי תנועות הבוגרים לעסוק במגוון רחב יותר של משימות בחברה הישראלית ולגוון את הדרכים בהן הם מגשימים את הערכים של התנועה.

מסיבות ערכיות בעיקר, הרבה מהמשימות של כל תנועות הבוגרים ממוקדות בחינוך במגוון רחב מאוד של דרכים, הכוללות בין השאר את הפעלת תנועת הנוער, הקמת בתי ספר, חינוך מבוגרים ועוד. עם השנים ובהתאם לערכיהן ולשינויים שמתחוללים בחברה הישראלית, מוצאות תנועות הבוגרים עוד דרכים לקדם את תיקון העולם והאדם.

האיחוד החקלאי

בתנועת האיחוד החקלאי עוסקים רבות בשיח על עיצוב אופני הגשמה מגוונים שיתאימו לערכי התנועה מחד ולאורחות החיים של חברי תנועת הבוגרים מאידך. בתנועה הבינו שהעיסוק הבלעדי בחינוך לא מתאים לבוגרי תנועתם.

היו לנו שיחות על האם אנחנו בכלל מגדירים שהעבודה, שהחיים הבוגרים זה בכלל רק חינוך. זו הייתה שאלה מאוד גדולה, שדרך אגב בשיחות, בכל השיחות שהנושא עלה, הכרענו שלא. (רון)

האמונה של האיחוד החקלאי בדרך הקפיטליסטית של הגשמה מקצועית אישית מכתובה שהתנועה תעודד את חבריה לצאת ללימודים ולתעסוקה בכל תחום שירצו כדי להגשים את ייעודם, אולם מצד שני, מתוך היכרות עם ההיסטוריה והמתרחש בתנועות הבוגרים הקיימות, שהתחילו כתנועות סגורות יחסית ועם הזמן וההתבגרות של חבריהן נפתחו, יש טענה שייתכן ותנועת הבוגרים צריכה להתחיל מאפיק הגשמה אחד.

יש לנו דילמה... יכול להיות שבשביל ההקמה הראשונית של תנועות הבוגרים צריך קצת לסגור את האפשרויות שעומדות

בפני הבוגרים. אלו לא הכרעות תנועתיות קיימות אלא חלק מהמחשבות שעולות בשיחות המשותפות שלנו. יכול להיות שצריך בשלב מסוים להתמקד וכן [לבחור רק באפיק הגשמה אחד] כדי לייצר את הקבוצות הראשונות, ואז לפתוח את זה קצת יותר לעוד אפיקי הגשמה. כל מי שהוביל את התהליך של הקמת תנועת הבוגרים כל השנים, נמצא בעמדה שההגשמה לא צריכה להיות סגורה לאפיק הגשמה אחד רק דרך חינוך. אנחנו חושבים שאפשר לתרום למדינה בכל מיני היבטים. אבל הלכה למעשה, מהצד השני, הניסיון לשמור על פתיחות ועל ריבוי אפיקי הגשמה לא תרם לנו לניסיונות להקים את תנועת הבוגרים. (רון)

בתנועת הבוגרים של בני עקיבא, שגם היא מאמינה בהגשמה אישית קפיטליסטית מבחינת לימודים ותעסוקה, העיסוק של חברי תנועות הבוגרים אינו מתמקד בחינוך בלבד.

בני עקיבא

המשימתיות של חברי תנועת הבוגרים של בני עקיבא באה לידי ביטוי פחות בזמן עבודתם המקצועית ויותר בפעילותם הקהילתית כתושבים בעיר ובשכונה ובבחירה המודעת שלהם להיות מעורבים בכמה שיותר קהילות ופעילויות ביישוב בו הם חיים.

הם גרים בשכונה במרחב מסוים של עשר דקות, רבע שעה הליכה אחד מהשני. אבל באזור הזה יש ארבעה חמישה בתי כנסת. הם לא מתמקדים סביב בית כנסת, המטרה היא לא לקחת בית כנסת אחד ולהתמקד, כי אז אתה הופך את הבית כנסת בעצם לקהילה שלך ובזה סיימת את כל המשימתיות, ככה לדעתנו. אתה מתפזר, אתה גר במקומות שונים, אתה לא גר במתחם אחד, זה שונה מתנועות בוגרים אחרות. אתה לא מקים מתחמים. בשום גרעין שלנו אין מתחמים, אף אחד. לא

בסטודנטים ולא בקהילות. אתה רוצה להתפזר כמה שיותר בשכונה, אתה רוצה להיות מוועד הקהילה, מוועד השכונה מול העירייה, אתה רוצה להתפזר כמה שיותר. עכשיו יש מקומות שבהם זה נוח שזה אותו בית כנסת, כי בסוף יש בית כנסת אחד מרכזי. יכול להיות. באר שבע למשל זה דוגמה מצוינת, שיש בית כנסת מרכזי, ובכל זאת הם מתפללים במקומות שונים. עכשיו אתה שואל אותי אם זו הייתה החלטה? התשובה היא לא. זאת לא הייתה החלטה עקרונית שאנחנו הגדרנו להם, והם לא הגדירו גם לעצמם. אבל הטבעיות, אמרה שאנחנו רוצים להכיר כמה שיותר אנשים בשכונה. אז אחת היא ועד בית באיזה מגדל של עשר קומות, והשנייה היא בוועד ההורים של הגן, והשלישית היא בבית ספר. זה התפזר כל כך טוב, שבאמת הפעילות שם היא מטורפת. גם בחירום אגב, הם מתפקדים שם ברמות מטורפות. גם מול העירייה. אני אגיד לך משהו כזה, אם תכיר את ש. פעם אחת, היא יכולה לדפוק על הדלת אצל ראש העיר ויכניסו אותה מיד. היא לא מחכה לפגישות ולא כלום, היא מרימה אליו טלפון אישית. לא רק כי הוא כזה נחמד לכולם, אלא כי הוא מעריך מאוד את הקהילה המקומית שם. הוא הבין את השוני שלהם ומה קורה בשכונה שם בעקבות הקהילה שהגיעה. (מתניה)

תנועת הבוגרים עם תפיסת העולם הקפיטליסטית של בני עקיבא בוחרת להתפזר בעיר ולאפשר לכל חבר וחברה ללמוד ולעבוד במקצועות שונים. לעומתם הערכים הסוציאליסטיים של חברי תנועות הבוגרים הכחולות מתבטאים גם בבחירה באורח חיים שיתופי, המתבטא במגורים משותפים בקומונות או בקיבוצים עירוניים וביצירת משימות משותפות בחברה הישראלית. לכן חברי תנועות הבוגרים הכחולות מעצבים ובוחרים יחד כיצד לגוון את אופני ההגשמה ולייצר משימות חדשות בחברה הישראלית, שיתאימו לרצונותיהם וצרכיהם ויאפשרו להם להמשיך יחד בתנועה גם כשמשימה בתנועת הנוער כבר לא מתאימה להם.

דרור ישראל

התחושה הכי חשובה שלי יש בחיים ביחס לדרור ישראל, זה שאני יודע שוואלה, יכול להיות שאני שנה, שנתיים, שלוש, יכול להיות שאני אסיים את תפקידי בנוער העובד, ואני אוכל לעשות מה שאני רוצה. אני אבחר אפיק שהוא יהיה חשוב, שהוא יהיה מוסכם, שיכול להיות אפיק חברתי ואני אלך איתו. אני אתחבר למשהו [למשימה אחרת]. זאת אומרת זה שיש רגע לאן (...) ללכת, זה שיש עוד איזה שהיא סביבה [אפיקי הגשמה] לדבר הזה, זה דבר נורא נורא משמעותי. [כשאעזוב את המשימה בתנועת הנוער] אני לא מאבד פה איזה משהו כזה שלא יחזור לעולם. אני חושב שזה דבר מאוד חשוב לבוגרים. (טל)

ריבוי אפיקי ההגשמה חיוני, כדי לאפשר לכל הבוגרים למצוא את מקומם בתנועת הבוגרים גם כשהם מתבגרים ומתפתחים. העקרונות והערכים שמתווים את דרכה של תנועת הנוער, מעצבים גם את אופני ההגשמה בתנועת הבוגרים. ככל שיותר חברים מצטרפים לתנועת הבוגרים יש צורך ביותר משימות ואפיקי הגשמה.

השומר הצעיר

מאז הקמתה, בתנועת הבוגרים של השומר הצעיר היה צורך בעוד משימות לבוגרים מלבד ריכוז והדרכה בתנועת הנוער.

העשייה של תנועת הבוגרים גדלה. ושני המהלכים האלה, במובן של העשייה של תנועת הבוגרים, כלומר עוד ועוד מפעלים חינוכיים כאילו (...) עוד ועוד דברים שתנועת הבוגרים לוקחים עליהם אחריות בחברה הישראלית, פלוס ככל שתנועת הבוגרים גדלה, אז גם נדרש עוד ועוד. (גל)

בשומר הצעיר, ובכל התנועות הכחולות, חברי תנועות הבוגרים

הם אלו שמפעילים את תנועתם ולפיכך חלק מהמשימות הן בעצם משימות ניהול ומנהלה.

ככל שמסתעפת תנועת הבוגרים, יש יותר תפקידים שקשורים בניהול תנועת הבוגרים פשוט. לא רק ריכוז תנועת הבוגרים [אלא] כל הכלכלה של תנועת הבוגרים, כל התעסקות ב... אנחנו ארגון בפני עצמו, אז התעסקות מול משרדי ממשלה ותקציבים ותמיכות. (גל)

תנועת הבוגרים של השומר הצעיר מגדירה את עצמה כתנועת מחנכים ובהתאם לכך רוב המשימות שחברי התנועה בוחרים ומעצבים הן בתחום החינוך, גם אם המשימה כלל לא נוגעת לתנועת הנוער.

אנחנו תנועת מחנכים, ויש בה עוד כל מיני תפקידים. יש לנו ייעוד, אנחנו עושים אותו. רוב המשימות שלנו זה משימות חינוך, זה גם מעצב מאוד את מהי תנועת הבוגרים בהקשר הזה, ואנשים יכולים לא לפגוש בכלל את תנועת הנוער. (לירן)

מבחינת משימות חינוכיות, בימים אלא מפעילה השומר הצעיר בית ספר חדש ביישוב חריש, מרכז סמינרים למדריכים בתחום החינוך הבלתי פורמלי, את מרכז הסמינרים בגבעת חביבה ועוד (מתוך אתר התנועה). אולם חברי תנועת הבוגרים בוחרים גם לעסוק במשימות שאינן מוגדרות כחינוך אלא נוגעות בסוגיות של זכויות עובדים וזכויות אדם בחברה הישראלית, כגון הקמה של קואופרטיב של מנקות ערביות ומרכזים לצדק חברתי שעוסקים בסוגיות של מאבקים למען איכות הסביבה, העסקה הוגנת וצמצום פערים (מתוך אתר התנועה).

אנחנו לא בקטע של לגדר גבולות ולהגיד מה כן ומה לא, זה שאלה של מה התנועה בוחרת להשקיע בו ולהקים אותו. אז

אנחנו מחזיקים את המרכז סמינרים של גבעת חביבה, (...)
[המשימות הן] בהכרח בהקשר לשומר הצעיר ויש משימות שהן
לא חינוכיות. (לירן)

קבוצות הבחירה של המחנות העולים

בתנועת הבוגרים של המחנות העולים מצאו החברים מגוון אפיקי
הגשמה, וכל גרעין חדש שהצטרף לתנועת הבוגרים בוחר את הדרך
הנכונה לו.

כל שכבה שמתחררת מהצבא ושואלת באיזה אופן נגשים,
להבנתי היא בונה קומה נוספת במה זה תנועת הבוגרים. (...) כל
הזמן התשובות של באיזה אופן מגשימים בתנועת הבוגרים הוא
דבר שמתפתח. גם כי אני ממשיכה בגיל שלושים לשאול שאלות,
ולחדד את האופן שבעיני האם נכון [לפעול]. (...) כלומר אז גם
פה יש אנשים שעושים עוד כל מיני דברים, אז בשאלה של האם
קיבוץ שושנה צריך לפתוח בית ספר, לעבוד בחקלאות, להדריך
בפנימייה, לעסוק באיגודי עובדים או לקחת אחריות על תפקידים
בתנועת הנוער, יש כל הזמן מתח חיובי (בעיני) של מה נכון
לעשות, ובטח שיש פערים מאוד גדולים בין קיבוץ ארץ ששחף
בו, לקיבוץ שושנה שאני בו, לקיבוץ משעול שהדס בו, ושבהקשר
הזה אני לא חושבת שתנועת הנוער מתכנסת לנקודה אחת של
מה היא הגשמה ואין פה מקום להרבה אנשים, אלא שלהיפך,
בחיים הבוגרים כל הזמן נשאלת השאלה מהי הגשמה? ותנועת
הנוער היא אחד מני כאלו... המרחב של החברה הישראלית
שאנחנו רוצים לשנות בו, והמרחב של החיים הפרטיים שאנחנו
רוצים להשתנות בהם, ושיש תשובות מאוד שונות, בחוויה של
יש תשובות כל הזמן מאוד מתפתחות, והאתגר הוא להישאר
תנועת בוגרים אחת, שבה קיבוץ שושנה שמגשים באופן אחד
וקיבוץ משעול שמגשים באופן אחר. (כחל)

אחד הסממנים הייחודיים של קבוצות הבחירה של המחנות העולים הוא הבחירה של כל חבר תנועה, כל גרעין וכל קיבוץ את אפיקי ההגשמה בהם יעסקו. בתוך אותה קבוצה יהיו פעמים רבות חברים שבחרים לעסוק במטלות שונות – מהוראה בבתי ספר, מסגרות בלתי פורמליות לנוער בהדרה ועד הפעלת תנועת הנוער. אולם המשותף לכל המשימות הוא ההשתייכות לאותה תנועה ותיקון החברה הישראלית, במעגלים מקומיים או במעגליים ארציים.

אנחנו עסוקים מאוד בלפתח את הלך הרוח הזה, שלהיות גם קיבוץ וגם תנועה, שהתנועה הזאת עושה גם דברים מקומיים בנצרת עילית וגם דברים ארציים בתנועת נוער המחנות העולים, כאילו... ושהם כולם היו בני, כולם משימות של מחנות העולים. (נמרוד)

קיום אפיקי הגשמה רבים מאפיין מאוד את השלב בו נמצאות היום כל תנועות הבוגרים. ממקום שבו רוב חברי תנועות הבוגרים הכחולות עסקו אך ורק בתנועת הנוער, עם התבגרות התנועות החברים ככולן מוצאים תחומי עשייה שמאפשרים להם להמשיך ולהתפתח כאינדיבידואלים וכתנועות המובילות תיקון בחברה הישראלית. ריבוי אפיקי ההגשמה ותחומי התעסוקה מאפשר לחברי תנועות הבוגרים להשתנות ולהתפתח בתוך התנועה ואף מאפשר לחברים חדשים למצוא את מקומם בתנועה ולהצטרף אליה, גם אם לא היו בתנועת הנוער או במסלול ההגשמה השלם – שנת שירות, גרעין נח"ל ולאחריו הצטרפות לתנועת הבוגרים.

תנועה פתוחה – מצטרפים ופורשים בכל שלב

בני עקיבא

תנועת הבוגרים של בני עקיבא מתאפיינת בפתיחות בקבלת חברים. עקרונותיה של התנועה מעודדים קבלה של מגוון רחב של חברים

מכלל החברה הישראלית הציונית (אתר התנועה). בצורה מכוונת ומוצהרת יש פתיחות רבה בתנאי הקבלה לכפרי הסטודנטים ולגרעיני המשפחות. ההצטרפות לתנועת הבוגרים של בני עקיבא פתוחה לכול.

אין פה איזה מסלול אחד מתמשך. זאת אומרת זה לא שהם היו בתנועה, ואז שינשנים ואז שירתו ביחד בצבא ואז החליטו ביחד להיות כגרעין, אלא קוראים לזה תנועת הבוגרים אבל בפועל זה חבר'ה שמגיעים אלינו כבר אחרי שהם הרבה שנים לא היו אצלנו, חלקם באמת כאלה שהם בכלל לא בוגרי התנועה שלנו. זאת אומרת זה איזה שהן מסגרות הגשמה שיש להן זיקה בעיקר נקרא לזה רעיונית לתנועת בני עקיבא. (עמוס).

החברים שבוחרים להצטרף לכפרי הסטודנטים ולגרעיני המשפחות מכירים את אופי תנועת בני עקיבא ובוחרים להיות חלק ממנה, מערכיה ומדרכה, מתוך ידיעה שיוכלו לשמור על זהותם הייחודית תוך שייכות לתנועת הבוגרים.

מי שבא מעזרא ומאריאל נקרא לזה ככה, או מהצופים הדתיים, בסדר? שזה הספקטרום, שני הקצוות, הוא יודע שהוא בא לבני עקיבא. (...) כשאתה אומר בני עקיבא, ברור מאליו מה האופי של הקהילה. תלך לקהילה שלנו בבאר שבע, אם תראה את הקהילה שם, אני לא בטוח שתזהה מי דתי ומי לא דתי. (...) אנחנו רוצים שבוגרי בני עקיבא על כל הרצף הדתי יהיו שותפים למשימה הזאת של הקמת קהילות משימתיות. זאת אומרת הקהילה שלנו בבאר שבע היום היא קהילה על הרצף הדתי המאוד רחב, והיא קהילה משימתית שעושה שם עשייה מטורפת. (מתניה)

הקהילות בתנועת הבוגרים של בני עקיבא מגוונות מתוך החלטה עקרונית של מובילי התנועה. הן קהילות המכילות מגוון של צעירים וצעירות יהודים וציונים שבחרו לחיות יחדיו תחת ערכי תנועת

בני עקיבא כדי להתמקד במשימה של תיקון האדם ותיקון העולם בחברה הישראלית.

להגיד שהקהילות שונות, גם בתכנים זה נכון, קהילות שונות. בדגשים שלהן, בעשייה שלהן, אפילו ברצף מה שקראנו, הדתי שלהן והכול. אנחנו לא מתערבים בזה. זאת אומרת שוב, זה כמו קהילה של בני עקיבא. (יאיר)

הקהילה לא מתמקדת בבית כנסת או בקידוש של אחרי. היא מתמקדת במשימתיות ובגרעין ובמוסדות של הקהילה. (מתניה)

התנועות הכחולות

כשל הרצף הכרונולוגי בין תנועת הנוער לתנועת הבוגרים רוב חברי תנועות הבוגרים הכחולות הם בוגרי תנועות הנוער. אולם גם לתנועות אלו מצטרפים חברים שלא היו בתנועת הנוער או לא עברו את מסלול ההגשמה, ובחרים מתוך תחושה של שותפות בדרך ואמונה באפיקי ההגשמה להצטרף לתנועות הבוגרים. דוגמה לכך היא קיבוץ פלך שיושב בעבר על ידי בוגרי השומר הצעיר ומאז השתנתה רמת ההשתייכות והקירבה שלו לתנועת הבוגרים. כמו בתנועת הבוגרים של בני עקיבא, גם במקרה זה אין דרישה מצד הקיבוץ שהנקלטים יהיו קשורים לתנועת השומר הצעיר או בוגרים של תנועת נוער כלשהי, קליטת המשפחות היא על בסיס חיבור שלהן עם ערכי הקהילה, ורצונן להיות מעורבות במשימות למען החברה הישראלית. לצד פתיחות זו בקבלה לקיבוץ, ממשיכים חבריו לעסוק ולקדם משימות של תנועות הבוגרים שאינן קשורות לתנועת הנוער. בצורה מוגבלת יותר גם לדרור ישראל ולקבוצות הבחירה של המחנות העולים מצטרפים חברים על סמך הזדהות רעיונית וערכית והשתייכות חברית לתנועות הבוגרים.

יש אנשים שמצטרפים לתנועת הבוגרים שלא צמחו בנוער העובד והלומד, זה נראה לי דבר חשוב, העובדה שכל הזמן אפשר להצטרף. (טל, דרור ישראל)

דרך נוספת בה באה לידי ביטוי הפתיחות של תנועות הבוגרים הכחולות מתבטאת בכך שהבחירה להשתייך לתנועת בוגרים היא למעשה בלתי פוסקת, כאשר בכל שלב במסלול ההגשמה יש חברים שבוחרים לעזוב ולהמשיך את דרכם מחוץ לתנועה. הבחירה של חברי תנועות הבוגרים להמשיך ולחיות בתנועה נעשית כל יום וכל שנה מחדש.

אני חושב שיש הרבה מאוד בוגרי הנוער העובד שהיום הם בהרבה מאוד מקומות, התלבטו האם להמשיך בתנועת הבוגרים. אני יכול להעיד על עצמי, בוודאי בין גיל עשרים לשלושים, אני לא חושב שהייתה שנה שאמרתי לעצמי וואלה, זהו, מעכשיו אלו כל החיים שלי. אצל אף צעיר זה לא עובד ככה. נשארתי ואמרתי טוב יאללה, אני ממשיך. כי זה התאים וזה היה לי נכון והייתה לי הזדמנות. (טל, דרור ישראל)

רבים מבוגרי תנועות הנוער, מכל התנועות, מעורבים בעשייה חברתית ובוחרים בכוונה במקצועות שמשפיעים על החברה בישראל בדרך שתתאים לערכים עליהם חונכו בתנועות. ההגשמה החדשה כפי שהיא באה לידי ביטוי בכל תנועות הבוגרים היא כולית (Holistic), מכיוון שמשמעותה חברות בתנועת חיים המקיפה רבדים רבים בחיי הפרט. זו בחירה שאינה מתאימה לכל אדם, וכדי לאפשר לעוד אנשים ליהנות ממרכיבים שיתופיים וקהילתיים תנועות הנוער ותנועות הבוגרים, המודעות לכך, עוסקות בפיתוח של אופני הגשמה נוספים. דרכי הגשמה אלו יתאימו גם לאנשים שלא גדלו בתנועה, או לבוגרי תנועה שאינם מעוניינים להיות חברים בתנועת חיים.

הגשמה חדשה מחוץ לתנועות הבוגרים

מאז הקמת תנועת הבוגרים יצרה בני עקיבא קהילה חברתית ותרבותית לבוגריה. קהילה זו מאפשרת לבוגרים להתחבר לעולם ההגשמה והמעורבות החברתית אך לא מספקת בשלב זה דרכים להגשמה מעבר לחברות בתנועת הבוגרים.

תנועות הבוגרים הכחולות מייצרות פעילויות למעגלים חברתיים ותרבותיים של בוגרי תנועות ושל פעילים חברתיים שאינם בוגרי תנועות נוער, אך התנועות לא עוסקות בתחזוקת קשריהם עם מעגלים אלה וביצירת קהילה קבועה של בוגרים שאינם חברים בתנועת הבוגרים.

השומר הצעיר

תנועת הבוגרים של השומר הצעיר, מפתחת בשנים האחרונות מסלולי הגשמה שמיועדים לציבור הרחב. אלו אופני הגשמה חינוכיים חדשים של תנועת השומר הצעיר אשר אינם מכוונים להיות פרק במסלול ההגשמה שמוביל לחברות בתנועת הבוגרים.

יש מכינה על שם חביבה רייך, מכינה שבוגרי השומר הצעיר מפעילים. עכשיו ממש, השנה לפי דעתי, התחילו לחשוב מה עושים עם בוגרי המכינה, בוגרים של שנים א' וב' שעכשיו משתחררים ובאיזה אופן הם רוצים לייצר להם איזה שהיא קהילה, כדי שהם יוכלו להמשיך להיות באיזה שהוא אופן קהילה, ולא רק עשיתם שנת מכינה וזהו ביי. אני חושבת שזה יכול להיות איזה שהוא אב טיפוס למשהו שאולי אח"כ גם בתנועת הנוער נחשוב אותו. זה מחוץ לתנועת הנוער, אבל תנועת הבוגרים משחקת ברעיון הזה, אז אני חושבת שזה יחזור אלינו לחשיבה. והדבר השני זה המרכזים לצדק חברתי. אלו מרכזים שתנועות הבוגרים מפעילה, שהם מרכזים של בוגרים, של אנשים מבוגרים לעשייה (...) פוליטית, או מעורבות אקטיבית, מקומית. אני

חושבת שגם ככל שזה יגדל ויתפתח אז גם יכול להיות שאנחנו נצליח לחבר לזה חניכים שלנו שלא מצאו את עצמם בתוך תנועת הבוגרים במובן של חיים בשיתוף או עבודה בחינוך. (גל)

תהליך זה של הקמת מסלולי הגשמה חלקיים או חלופיים לחברות בתנועת הבוגרים אינו תהליך מוסדר ומודע, אלא התרחשויות ושיחות שקורות מתוך ההתמודדויות של תנועות הבוגרים עם המתרחש בשדה מול חניכיהן ובוגרי התנועה. שיחות אלו חיוניות בדרך לעצב מסלולי הגשמה שיתאימו להרבה מחניכי תנועות הנוער.

יש חניכים שלנו שהסיפור הזה של לחיות בשיתוף הוא לא מתאים להם, ואז מה קורה איתם? האם בסוף י"ב אנחנו אומרים להם ביי, או שאנחנו רוצים לנסות לחשוב על משהו אחר שקורה. וביחס לזה אני חושבת שאין לנו איזה שהיא תשובה מאורגנת. אני חושבת שיש שני דברים שהיום הם במצב התחלתי [המכינה והמרכזים לצדק חברתי]. (...) זאת לא איזושהי שיחה שהייתה או איזה שהוא מהלך מחשבתי עמוק יותר. זה איך שאני רואה את המציאות היום. באופן מובהק, חניכים שלא מצליחים להתחבר לזה, מפסיקים להיות חניכים בשומר הצעיר. (גל)

יש לנו שיחה חינוכית על זה. אנחנו לא חושבים שיש אנשים שמתאימים או לא מתאימים במובן של שחור ולבן. יש תהליכים חינוכיים שחניכים עושים, אם הם לא מתמסרים לדבר הזה, זה לא רק כי הם לא מתאימים. (ליאת)

אבל את גם לא נותנת להם אלטרנטיבה. כאילו לא את, התנועה לא נותנת להם אלטרנטיבה. הם אומרים או זה, או כלום, ואז זאת שאלה. (גל)

אני חושב שיש אלטרנטיבות, השאלה מה רוצים. יכול לבוא לעשות משימה גם בלי תנועות הבוגרים. (לירן)

כל תנועות הבוגרים מקבלות ומכירות בכך שחיי השיתוף והמשימתיות בתנועות הבוגרים לא מתאימים לכל החניכים, אך שההתחנכות בתנועות הנוער מעצבת בוגר ערכי שתורם למדינה. חלק ממסיימי תנועות הנוער שבחרים לא להצטרף לתנועות הבוגרים ממשיכים להגשים את ערכי התנועות במגוון דרכים. חלקם גם ממשיך כשותפים לדרך של חברי תנועות הבוגרים מבלי להיות בתוך המסגרת התנועתית.

באופן לא פורמלי אנחנו קוראים לזה מעגל שותפים. (...) יש לנו כמה אפשרויות. האחת, תנועות הבוגרים. השנייה, שותפות יותר רכה שזה יכול להיות או לבוא לעשות משימה בתנועות הנוער, או באחד מהמפעלים האחרים, (...) להיות שותפים בכל מיני מסגרות אחרות שאנחנו מפעילים. זה בסדר, יש מאות חניכים שמסיימים י"ב בתנועה, ועברו תהליך משמעותי בתנועה, והם באופן משמעותי הרבה יותר מתגייסים לשירות צבאי ולשירות משמעותי, נגיד ממי שלא היה בתנועה. הולכים לעשות דברים אחרים. (לירן, השומר הצעיר)

רובם המכריע עובדים סוציאליים, מורים, מתעסקים במגזר השלישי, בכל מיני עמותות ודברים כאלה. באמת, בשמונים אחוז מהאנשים האלה. (גל, השומר הצעיר)

כפי שראינו בפרק זה תנועות הבוגרים עוסקות בניסיון להציע אלטרנטיבה ולתקן את חוליי החברה הישראלית. לשם כך בוחרים חבריהן ליצור חלופה למסלול החיים המצופה מבני גילם ולחיות בקהילות ייעוד משימתיות בכל רחבי החברה הישראלית. מאז היווסדן, הדרך המרכזית של תנועות הבוגרים לחולל שינוי בחברה

היא דרך תנועות הנוער (הרחבה על כך בפרקים הבאים), אולם כל תנועות הבוגרים מצאו דרכים נוספות למעורבות חברתית וחינוכית משמעותית בחברה הישראלית. נראה שלתהליכי ההבשלה וההתפתחות של תנועות הבוגרים ולאורגניות של צמיחתן מתנועות הנוער יש השפעה על מרחבי העשייה והבחירה שלהן ועל מעורבות חבריהן בתנועות הנוער שבהן בגרו.